

(Nachrichtenblatt

des Bundes

zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублів, піврічна 8 К., 3 рублі, квартальна 4 К. 50 сот., 1.75 руб.

Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

IV рік. Ч. 25.

Відень, 17-го червня 1917.

Ч. 155

Про земельну справу в Росії.

Між справами, які революція поставила на денний порядок, земельна справа є одною з найважніших і найпекучіших для цілої Росії, а зокрема для України. При скасуванні кріпацтва на Україні селяне дістали пересічно менше землі на родину ніж в центральній Росії, бо пани міцніше тримали ся тут родючого українського чорнозему. Згодом земельна тіснота на Україні прибрала просто страшні розміри, на що вказує щорічне виселення соток тисяч українських родин на Сибір, до середньої Азії та до Америки.

Штучна концентрація цілого промислу в петроградським і московським районі, яку десятками років провадило російське правительтво, спиняла розвиток українського промислу й гальмувала натуральний відплив надвишки сільського населення до міст України та причиняла ся також до збільшення земельного голоду в українським селі.

Гостроту земельного питання на Україні збільшує на решті та обставина, що тут велика земельна власність у значній мірі чужонаціональна: на лівобережжю є досить російських поміщиків, а на правобережжю ще більше польських.

Потребу розв'язання земельного питання відчувало в деякій мірі і старе правительтво. Земельні розрухи на Україні та в надволянських губерніях в часі від 1902—6 р. не лишили ся без сліду. Правительтво в часі правління Столипіна підняло ся перевести на широку руку знані земельні реформи, але не в напрямі заспокоєння земельного голоду селянства та зменшення соціальних антагонізмів на селі, але в напрямі економічної диференціації селянства й утворення середньої селянської посілости як опори царсько-бюрократичного ладу. Широких верств селянства ся реформа негільки не задовольнила, але викликувала там постійний опір.

Коли в часі теперішньої революції земельні розрухи прибрали значніший розмір, се зясуєть ся поперше тим, що селянство має деяке довіре до представників революційного народу, а подруге тим, що в селянстві зберегли ся ще рештки організації першої революції, головно селянський союз, та розросли ся різні господарські й кооперативні організації. Не зважаючи на се, змагання до землі таке велике, що селяне в багатьох місцях самовільно забирають землю дуже часто і з цілим поміщицьким інвентарем. Часописи переповнені скаргами поміщиків на те, що селяне цілком не рахують ся з правом поміщиків на їх землі—рубать ліс, пасуть худобу на поміщицьких луках, орють для себе панські лани і т. д. Ще вільніше поведать ся селяне з державними, удільними, монастирськими та церковними землями. Таке переведення „земельної реформи“ „на власну руку“ всеж приносить багато шкоди й дезорганізує економічні відносини. Поміщики не знають, як довго ще вони матимуть маєтки в своїх руках, а селяне не певні того, чи захоплена ними земля полишить ся їм, тому й одна й друга сторона лишає часом землю незасіною, що може фатально

відбити ся на урожаю сього року. Що є не певні земельні відносини викликають спекуляції з землею, обнижують ціни на землю і т. д., показує в деякій мірі факт, що різні громадські організації домагають ся від тимчасового правительтва видання заборони перепродажі земель, закінчення довготермінових аренд, нищення лісів і т. ин.

Цілковите розв'язання земельної справи відсуваєть ся до Установчих Зборів. Але чим довше проволікатимуть з їх скликанням, тим трудніше буде стримувати селянство від самовільного розв'язання земельного питання. А разом з тим треба сконстатувати, що для підготування розв'язання земельного питання зроблено дуже мало. Правительтво не видало навіть якоїсь засадничої декларації в земельній справі. Преса, порівнюючи, займаєть ся також небагато земельним питанням. Так мало позитивного, як про рішення земельної справи, сказано хіба ще про національне питання.

Зясуєть ся се в деякій мірі тим, що революція відбула ся у великих містах, де селяне брали в ній участь лише переодягнені в салдатецькі мундури. Жадна з міродатних революційних груп не показує особливого бажання виставити раніш інших конкретну програму в такій важній справі.

При остаточнім розв'язанню земельної справи не обійдеться ся, розумієть ся, без серйозних суперечок між лібералами, які заступають деяку частину великої земельної власности, й соціалістичним робітництвом і селянством. Земельні програми головніших партій і громадських організацій складено так загально, що означити різниці між ними буває досить важкою річю, та й зайва ся робота, бо розв'язать ся земельне питання не на основі якоїсь політичної програми, а на основі реального відношення суспільних сил у державі й поодиноких краях. Для того є важною річю, що Українці застерігають собі право самим рішати про сю справу.

Спільним у програмах всіх російських поважніших партій є те, що селянство повинно дістати землю. Що удільні, кабінетські, державні, монастирські й церковні землі перейдуть в руки працюючих, се певне, оскільки революційний народ вдержить за собою здобутки революції. Але в якій мірі і в яких формах велика приватна земельна власність перейде до працюючих, лишаєть ся ще досить нев'яясненим. Про форми будучого володіння чи користання землею також нема одної думки. Рада селянських депутатів стоїть очевидно під переважаючим впливом російських соціалістичних народників різних напрямків. На зїзді селянських депутатів вибрано до виконавчого комітету виключно народників; найбільше голосів дістали міністер хліборобства Чернов, Брешко-Брешковська, міністер війни Керенський і Авксентєв. Таким робом соціалізація землі має між членами Ради селянських депутатів багато прихильни-

ків. Як ся справа стоїть у старій селянській організації — „Селянським Союзі“, — не знати. Що-ж торкаєть ся Українців, то серед них соціалізація землі не може знайти великих симпатій, тут є сильна течія за автономізацією землі.

В яких формах уявляє собі Рада селянських депутатів соціалізацію землі, ще невідомо, очевидно не так, як соціал-демократи. Варто зазначити тільки, що соціалізація землі без соціалізації копалень, фабрик і загалом цілого капіталістичного господарства є фантастичною річю.

Щодо правительства — воно досі обмежило ся переважно заходами проти самовільного розв'язання земельного питання на місцях. Про відсутність же певної програми правительства в земельній справі найліпше свідчать цілі й обов'язки утворених ним так званих земельних комітетів. Сі комітети мають між иншим завдання збирати на місцях відомости про земельні відносини, що мають бути матеріалом для остаточного розв'язання земельного питання. Що зможуть зробити земельні комітети за пару місяців, які лишили ся до Установчих Зборів, ще не відомо, але вже сам склад їх у деякій мірі вказує на основну похибку, яку правительство збираєть ся зробити в порішенні земельної справи, а саме — в склад провідного центру земельних комітетів запрошено представників найрізноманітніших російських партій, а навіть фракцій поодиноких партій, але представників Українців там чомусь не видко. Се показує, що правительство має намір розв'язати земельну справу, не рахуючи ся з земельними особливостями України й без діяльної участі українських сил. Провідні російські круги не беруть тут знов під увагу поперше того, що революцію перевела не сама лише державна нація, а в більшій чи меншій мірі всі культурні нації Росії, а подруге те, що українське питання займає цілком окреме місце в ряді національних питань і спеціально в земельній справі більше ніж в якій иншій. Коли Росіяне хочуть розв'язати земельну справу без участі в приготуванні сього акту представників, скажім, Лотинів або Вірмен, се можна було-б ще саяк-так виправдати; але готувати порішення земельної справи без представників нації, територія якої постачає майже 3/4 цілої маси російської пшениці й кормить у значній мірі центральну Росію своїм хлібом, — се значить просто не розуміти значіння, яке займає Україна в загально державнім економічнім життю. Що Українці зроблять відповідні висновки з такого відношення тимчасового правительства до них, за се ручить їх політична зрілість, яку вони вже нераз показали по вибусі революції. Українці певно постараять ся показати, що розв'язати земельну справу на Україні можна лише по розв'язанню питання про національно-політичні форми устрою України в межах російської республіки. В якій мірі порішення земельної справи має належати до Установчих Зборів і в якій мірі треба передати її порішення законодавчому органу будучої вільної України, се повинно залежати від самих Українців.

М. Троцький.

Український військовий зїзд.

„Кіевская Мысль“ з 19 мая н. ст. пише: Вчора в будинку Педагогічного Музею відкрито український військовий зїзд, скликаний з ініціативи Української Центральної Ради й комітету по організації українського війська з представників українських груп і організацій фронтових і задніх військових частей, балтійської і чорноморської фльоти, окремих гарнізонів і инших військових організацій.

Скликуючи сей зїзд, Центральна Українська Рада звернула ся до української фракції петроградської Ради робітничих і салдатських депутатів з проською допомогти тому, щоб усі делегати могли прибути на зїзд. Рада депутатів підтримала просьбу Ради перед окремими військовими частинами.

Загалом на відкритте зїзду прибуло зверх 400 делегатів, як салдатів, так і офіцерів, що разом з місцевими військовими делегаціями й делегаціями від найблизших до

Київа задніх частей дало приблизно до 700 люда представників. Зїзд відкрив предсідатель Центральної Української Ради проф. М. Грушевський, привітаний бурливою овацією і окликами „слава“.

На чергу прийшли вибори президії, з приводу яких розгоріла ся пристрасна дискусія. Представник Центральної Ради В. Винниченко, також привітаний овацією, запропонував від імени Ради вибрати предсідателем зїзду представника трьох армій, урядника земського союзу С. Петлюру (соц. дем.). Кандидатуру С. Петлюри прийняли ентузіастично. Предсідатель військового клубу ім. гетьмана Полуботка поручник Міхновський (нац. дем.) запротестував проти кандидатури Петлюри. Зїзд — говорив Міхновський — військовий, на його чолі повинна стояти військова людина, а не державний урядник, яким є Петлюра.

Група членів зїзду предложила вибрати предсідателем зїзду поручника Міхновського. Проти сеї пропозиції запротестував В. Винниченко, котрий вказав на те, що Міхновський, адвокат, предсідатель невеличкої організації — клубу Полуботка, сидить весь час у Києві й на фронті ніколи не був, а Петлюра, хоч і державний урядник, але цілий час находиться ся на фронті і на зїзд прибув також яко представник фронту. Група делегатів, що підтримувала поручника Міхновського (дд. Павелко, Павловський і ин.), вказувала, що поручник Міхновський багато попрацював над скликанням зїзду. Міжтим Центральна Українська Рада, яка предложила тепер свого кандидата, нічого не зробила для скликання зїзду. В. Винниченко заявив, що Центральна Українська Рада — се український парламент свого роду, вибраний волею усього зорганізованого українського народу. Ініціатива скликання зїзду вийшла від Ради. Але технічне вивовнення сеї думки й організацію зїзду поручила Рада відповідним організаціям і тому докори з приводу невідатної організації зїзду — як що вони будуть — треба звернути на иншу адресу.

Дискусія над питанням предсідателя прибирала все пристраснійший характер; в результаті предложено компромісове порішення: не вибрати предсідателя зїзду, а вибрати збірну президію, з котрої на кожне засідання вибрано-б окремого предсідателя. При питанню організації зірної президії повстала нова дискусія. Більшість прийняла ухвалу вибрати до президії представників від фронту, задів, фльоти й Центральної Ради. У склад президії вибрано: С. Петлюру (від фронту), поручника Міхновського (від задів), матроса балтійської фльоти Письменного (від фльоти) й В. Винниченка (від Центральної Української Ради). Почесним предсідателем зїзду вибрано М. Грушевського, а в склад президії запрошено команданта першого українського полку ім. Богдана Хмельницького полковника Капкана.

Військовий комісар К. Оберучев, складаючи привіт зїздови, указав, що він має порішити не тільки військові, але й національно-політичні питання. Важні питання порішають ся тепер не тільки в середині краю, але й на фронті. І тому члени зїзду, котрі стоять на межі краю, хоронячи його перед ворогом, повинні показати велику повагу при порішуванню питань, не забуваючи на те, що вся Росія нахдить ся під грозою німецької військової сили, за котрою скриваєть ся страшна реакція. Свою промову закінчив К. Оберучев окликом: „Хай живе славна Росія! Хай живе рідна Україна!“

Потім почала ся ділова частина зїзду. По виборі президії предсідатель зїзду С. Петлюра предложив усім неделегатам опустити залу засідань, а особам, які не вєпіли отримати на місцях делегатських повноважень, звернути ся до комісії за провіреннем мандатів у цілі допущення їх до тимчасової участі в зїзді до того часу, поки не викажуть свого представництва необхідними документами. У звязку з висловленою пропозицією повстало питання, чи уважати теперішній зїзд відкритим для посторонньої публіки, чи зовсім тайним, виключно делегатським. Більшість голосів прийняла посередні ухвали, що частина зїзду, присвячена

обговоренню чисто воєнних справ, буде тайною, а у всіх інших справах будуть вести ся засідання явно. Для зложення привітів від різних політичних і громадянських організацій ухвалено присвятити окреме засідання.

Промова С. Петлюри.

Потім з гарною привітною промовою звернув ся до зїзду предсідатель. Бю чолом — говорив він — перед представниками української армії, що в тяжку, критичну хвилю заявили ся на зїзді, щоб виявити волю тих організацій, котрі їх вибрали. Сьогодні перед українською нацією відкривають ся перспективи широкого національного життя. Свідомість того наповняє серця Українців великою радістю, але ся радість сплітаєть ся разом з сумом і тривогою поневолі, викликаними політичними подіями останніх днів. Бесідник закликуював зїзд до об'єктивної, спокійної праці з підчиненням поривів серця приказам холодного розуму. Не треба — думав бесідник — в дану політичну хвилю відокремляти долі Росії від долі України. Як що Росія, переживаючи тяжку історичну хвилю, потерпить катастрофу, наслідки сеї катастрофи неминуче відібують ся і на політичній частині її — на Україні. „Будьмо-ж — говорив на закінчення бесідник — на висоті нашої національної гідности, щоб у сю політичну хвилю ніхто не поважив ся кинути нам докору пристрасти, національної виключности. Відкиньмо небезпечні пристрасти для тверезої, поважної справи, не забуваючи, що відірвавши ся від бойового життя окопів і відповідальних обов'язків задньої служби, ми повинні національно використати дорогий час для творчої національно-політичної праці“.

Програма зїзду.

Дальше оголошено програму зїзду: 1. Боротьба з дезерцією; 2. утримання дисципліни; 3. заклик до українського селянства в справі помочи прокормленню армії; 4. пляновість переведення одноплемінности полків і військових частей на південнім і полуднево-західнім фронтах без найменшої шкоди для воєнної організації, яку саме переводить ся; 5. справа офіцерів, командного складу полків, що організують ся на основі § 4; 6. справа доповнювання полків і військових частей, що організують ся на основі § 4, виключно Українцями.

Отсю програму вироблено півтора місяця тому на зборах делегатів окремих військових частей і її санкціонувала Українська Центральна Рада. В такій формі прийняв програму і зїзд. Треба замітити, що перед теперішнім зїздом часть делегатів, яка прибула завчасу, утворила при товаристві ім. гетьмана Полуботка організаційну комісію для приготування зїзду й під предсідательством представника 5-ої армії Селецького виробила окрему самостійну програму зїзду. Сю програму разом з іншими доповненнями, які предложили окремі делегати, також подано до відомости зїзду. Зїзд ухвалив передати сю програму, а також окремі письменні пропозиції членів зїзду як матеріал в секретаріат для розгляду й доповнення уже прийнятої програми з тими точками сього матеріалу, яких в ній нема.

Потім перервано зїзд на 3 години. Справознавець „Кієвск-ої Мисли“ додає, що поки-що в настрою зїзду помітний піднеслий націоналістичний підєм з перевагою радикальних, мілітаристичних тенденцій, але думає, що під умілим провідом досвідного предсідателя С. Петлюри (відомого українського соц. демократа) зїзд прийме дещо лагідніші форми на дальших засіданнях.

„День“ з 20 мая н. ст., доносячи про сей зїзд і передаючи промову полковника Оберучева, пише, що Оберучев зазначив, що братанню на фронті не треба приписувати за великого значіння. Тепер воно вже зближаєть ся до кінця, бо по останнім вісткам одна неприятельська дивізія по братанню напала на російські окопи, а в другім місці по братанню вистрілом розбито машиновий кріс. Побажавши зїздові плідотворної праці в користь Росії, полковник підніс оклик: „Хай живе вільна Україна у вільній Росії“, на що почувли ся оклики „ура!“.

Тривога у Петрограді.

Як доносить „Річь“ і „Утро Росії“ з 23 мая н. ст., П. Т. А. видало таку телеграму з Києва: Петроградська Рада робітничих і салдатських депутатів звернула ся до українського військового зїзду з телеграмою, в котрій доносить, що справа творення окремих національних військ буде поставлена на порішення всеросійського зїзду, який відбудеть ся 14 червня н. ст. Окрема комісія при участі представників національних організацій і генерального штабу обговорює питання переформування запасних частей і утворення національного війська. Виконавчий комітет Ради робітничих і салдатських депутатів просить український військовий зїзд звернути ся до всіх Українців-салдатів з закликом стримати ся від самовільних явочних починів у сій справі аж до часу скликання всеросійського зїзду. Український зїзд відповів, що Українська Центральна Рада і військовий зїзд висилають на днях делегацію до правительства й Ради салдатських і робітничих депутатів з їх ухвалами у сій справі. Від результатів переговорів залежатиме спосіб і порядок формування українських частей.

Телеграма виконавчого комітету петроградської Ради салдатських і робітничих депутатів у справі національних військ викликала велике заворушення на засіданню 21 мая н. ст., як пише „Русское Слово“ з 24 мая н. ст. Багато членів зїзду запропонувало вислати виконавчому комітету дуже різку відповідь. Винниченко й Петлюра звивали зїзд до спокою та вказували на необхідність піддержувати контакт, як з тимчасовим правительством, так і з Радою салдатських і робітничих депутатів. Щойно по бурливій дискусії зїзд ухвалив вислати до Петрограду окрему делегацію для переговорів з виконавчим комітетом.

Ухвали зїзду.

„Утро Росії“ з 23 мая н. ст. подає отсі ухвали зїзду: Перший український полк, що формуєть ся у Києві, отримав назву „Перший український полк ім. Богдана Хмельницького“. Зваживши, що всяка війна є справою не народу, а імперіалістичної політики пануючих класів, постійне військо — як оруддя панування буржуазійних класів — не відповідає змаганням народу, тому український зїзд, закладаючи перший фундамент, ставить своїм завданням, щоб українська армія по війні стала армією народу.

З огляду на те, що у військах, утомлених за 3 роки війни, зменшила ся бойова енергія і дисципліна, а справі оборони грозить небезпека, — признав український військовий зїзд необхідним як найшвидше розпочати боротьбу з таким упадком духової і реальної сили армії. Для зміцнення військових частей в одну цілість потрібна негайна націоналізація української армії; всі офіцери й салдати повинні виділитися в окремі часті. На фронті виділення відбуваєть ся ступнево; а що торкаєть ся флоту, на балтійськім морі, треба комплектувати деякі кораблі з українських команд. У чорноморській флотії, яка складаєть ся переважно з Українців, дальше доповнювання переводити виключно з Українців. Для практичного здійснення треба утворити український військовий генеральний комітет, що працював би в контактї з російським генеральним штабом. Старовинні українські прапори, котрі зберігають ся в державних музеях Петрограду, Москви й інших городів, треба негаjno передати до київського Українського Національного Музею. Розпорядки про український відділ передано верховному командантові та міністроєві війни й вони повинні бути негаjno затверджені.

Дальші ухвали подаємо за „Русск-им Словом“ з 24 мая н. ст. Дня 22 мая н. ст. зїзд ухвалив ряд резолюцій в справі ладу України. Зїзд постановив жадати, щоб усю адміністрацію на Україні негаjno перебрали всі нації, які заселяють Україну, по принципу пропорціональности й щоб зі скарбу виасигновано засоби в розпорядимість Української Центральної Ради на українські національні потреби.

Дальше зїзд ухвалив: Від осени 1917 р. тимчасове правительство повинно завести науку в школах України на українській мові з забезпеченням прав меншости. Зїзд ува-

жає обов'язковою українську середню й вищу освіту. Здійснення цього поручає ся Центральній Українській Раді.

Військову освіту аж до відкриття української академії генерального штабу треба переводити в життя в українським дусі. В наукових військових командах армії та флоти наука Українців повинна по можливості відбуватися ся в українській мові.

В земельній справі відбуло ся спільне засідання членів зїзду з членами кооперативного зїзду, в результаті котрого прийнято таку резолюцію: „Право власности на землю автономної України повинно належати виключно до народу. Умови розділу землі установить Український Соїм на основі справедливости й рівности всіх тих, що живуть на Україні. Користуваннє лісами, водними й мінеральними багатствами повинно бути уладжене на принципі загальности“.

В харчовій справі прийнято резолюцію, в котрій говорить ся про необхідність передати всю харчову справу в руки зорганізованого селянства. Зїзд звернув ся до салдатів-Українців з таким покликом: „Товариші салдати! Український військовий зїзд просить вас для рятунку України й Росії стримати ся від самовільних опускань частей. Такою дезерцією можна стратити завойовану волю. Обеднаннє українських частей переведець ся пляновим способом“.

Вибір генеральної Ради.

При виборах до Української Військової Генеральної Ради розгоріли ся пристрасти, знову вийшов на яву різкий розділ зїзду на дві часті: непримирено націоналістичну й більше стриману, на чолі якої стояли письменник Винниченко й Петлюра. Часть членів видвинула кандидатуру сих двох визначних письменників соц. демократів. Друга часть була проти них. Пущено в рух усі засоби аж до загрожуючих письм. Так напр. схвилюваний Винниченко повідомив зїзд, що він і Петлюра одержали анонімні письма з домаганнєм узяти назад свою кандидатуру на члена генерального комітету, бо инакше будуть забиті. Ся заява викликала сильне вражіннє. Зїзд уладив овацію Винниченкови й Петлюрі.

В склад комітету увійшли такі особи: письменник Петлюра, письменник Винниченко, лікарь Луценко, полковник Павленко, полк. Пилькевич, авіатор Полозов, матрос Письменний, генерал Іванов, військовий урядник Горемика, надпоручник Чернявський, рядовик Ровинський, прапорщик Певний, полковник Капкан, підпоручник Міхновський, прапорщик Селецький, рядовик Граждан, підполковник Поплавко й прапорщик Потішко.

Життє і діяльність Івана Франка.

(Кінець).

V*.

„Літературно-Науковий Вістник“. Вибори 1898 р. 25-літній ювілей. Франко й свято українського національного відродження. Криза в радикальній партії. Участь Франка в заснованню національно-демократичної партії. Франко усуваєть ся від політики й посвячуєть ся виключно літературно-науковій діяльності. її плоди. Загальне признаннє громадянства.

Під кінець 1897 р. Наукове Товариство ім. Шевченка ухвалило замість „Зорі“, яку видавало досі, розпочати від 1898 р. видаваннє поважнішого літературно-наукового журналу. Новий журнал постановлено назвати „Літературно-Науковий Вістник“. Його редакцію віддано редакційному комітетови, в який увійшли: голова товариства проф. Михайло Грушевський, Іван Франко, редактор „Зорі“ Олександр Борковський і редактор

черновецької „Буковини“ Осип Маковей*). Таким чином Франко, який уже від 1895 р. містив свої наукові праці в Записках Наукового Товариства ім. Шевченка, ставши членом редакційного комітету „Літ.-Наук. Вістника“, переніс усю свою письменську діяльність до видань Товариства, як також до Українсько-руської Видавничої Спільки, котру заложено при кінці 1898 р. з ініціативи письменників, що гуртували ся коло Наукового Товариства ім. Шевченка й „Літературно-Наукового Вістника“. В наукових виданнях Наукового Товариства ім. Шевченка, в „Літературно-Науковім Вістнику“ й у виданнях Українсько-руської Видавничої Спільки містить відтепер Франко майже всі плоди свого пера: поезії, оповідання, повісти, наукові праці, публіцистичні писання, переклади.

Поки-що не покидає він ще політичної діяльності. Весною 1898 р. стає намісником Галичини гр. Лев Пінїнський, якого в 1897 р. вибрано послом з селянської курії в окрузі Тернопіль-Збараж-Скалат. Наслідком сього став вільний польський мандат в сій найсильнішій окрузі радикальної партії. Партія виставила кандидатуру Франка, яку привітало гаряче нетільки свідоме селянство округи, але також вся молодша поступова українська інтелігенція цілого краю. Одначе народовці, як опозиційні („Діло“), так і угодові („Руслан“), віднесли ся до кандидатури Франка неприхильно. Щоб не допустити до вибору Франка, правительство висунуло кандидатуру тернопільського лікаря д-ра Гладшовського, „порядного старорусина“, себто на половину москвофіла, на половину польнофіла, за яким пішли й угодові народовці й москвофіли. Решту зробив уряд і при виборах в червні 1898 р. Франко дістав 256 голосів, його противник 266 голосів. Так і сим разом не вдало ся Франкови дістати ся до парламенту, хоч тепер мав він усі шанси бути вибраним, якби вибори були переведені ся законно.

На осінь 1898 р. приготували прихильники Франка святкування 25-літнього ювілею його письменської діяльності. На ювілей видано збірку творів різних авторів п. з. „Привіт д-ру Івану Франку в 25-літній ювілей літературної його діяльності складають українсько-руські письменники“ (Львів 1898, стор. IV+240) і „Спис творів Івана Франка за перше 25-літнє його літературної діяльності 1874—1898“, який зладив Михайло Павлик (Львів 1898, стор. 127). Саме ювілейне свято відбуло ся у Львові 30 жовтня 1898 р. увечері в готелі Жоржа. Відкрив свято в імени ювілейного комітету Володимир Гнатюк, потім промовляв проф. Михайло Грушевський, характеризуючи діяльність і заслуги ювілята, опісля в імени селян промовляв соїмовий посол селянин Стефан Новаковський, в імени українського жіноцтва письменниця Наталія Кобринська, в імени академічної молодіжи Григорій Гарматій, в імени радикальної партії Михайло Павлик. По сих промовах відповів Франко. Потім передано йому ювілейні дари й відчитано привітні телеграми та письма. По святі відбула ся святочна вечеря.

Се ювілейне свято було мабуть одним з найгарніших моментів у життє Франка. Правда, старші народовці відтягнули ся від нього й держали ся настільки пасивно, що в „Ділі“ крім оповістки про ювілейний обхід не було ані слова, хоч се було ювілейне свято найвизначнішого сучасного українського письменника. Але се самому обходови нетільки не пошкодило, а навпаки надало йому особливий характер. Не було на ньому тої холодної офіційности, яка буває на таких обходах тоді, коли сходять ся люде різних політичних напрямків і мусять уважати, щоб не викликати ніякого диссонансу, а був настрої широго ентузіазму, бо всі учасники, як присутні, так і ті, що взяли участь надісланнєм привітів, були справді перейняті гарячим почуттєм пошани і прихильности для цілої індивідуальности Франка, — для громадянських ідей,

* О. Борковський виступив з комітету в маю 1898 р., а О. Маковей в марті 1899 р. Замість того членом комітету став Володимир Гнатюк. В 1905 р. видавництво „Літ.-Наук. Вістника“ перейшло від Наукового Товариства ім. Шевченка до Українсько-руської Видавничої Спільки. З початком 1907 р. перенесено „Літ.-Наук. Вістник“ до Києва, де він виходив аж до війни. З перенесеннєм видавництва до Києва львівський редакційний комітет фактично розв'язав ся. До того часу фактичним редактором був Франко.

які він ширив і за які терпів, так само, як для його письменської творчості.

Та нетільки сей ювілейний обхід був триумфом для Франка. Зараз другого дня, 31 жовтня 1898 р., розпочинали ся у Львові святочні дні столітніх роковин відродження українського письменства, а саме виставою „Наталки Полтавки“ Івана Котляревського, батька відродженого українського письменства, в львівському театрі Скарбка. Вистава розпочала ся святочним прольогом Франка п. з. „Великі роковини“, який силою слова підняв настрої зібраних до найвищого патріотичного ентузіазму. Са духова участь в ювілею відродження української літератури й українського народу була для Франка ще більшим триумфом ніж його ювілей. Чие слово було гідне зайняти на таким святі нації таке почесне місце, той тим самим діставав признанне цілої нації.

І справді відтепер признанне нації для заслуг Франка на полі письменства стає щораз загальніше, особливо, що він, усунувши ся від політичної діяльності, перестав мати політичних противників. Та усунення від політичної діяльності наступило аж пізніше. Передтим довело ся Франкови відіграти ще в політиці поважну роль,

Протягом 1899 р. радикальна партія перейшла внутрішню кризу. Зараз з початком року часть її визначних діячів, покликуючи ся на соціалістичний характер партії, підняла питання, чи не перемінити ся партії на соціально-демократичну й так увійти в організаційний звязок австрійської соціальної демократії як українська національна група. Противниками сеї думки виступили Франко, Павлик і др. Кирило Трильовський — і вона перенала. Одначе її прихильники виступили з партії і разом з Українцями, які до того часу працювали в польській соціально-демократичній партії, дали почин до заложення української соціально-демократичної партії. В осени тогож року опозиційні народовці увійшли в переговори з деякими радикалами, які прикладали вагу нетільки до соціалізму й антиклерикалізму радикальної партії, скільки до її демократичних ідей. Результатом сих переговорів була реорганізація опозиційних народовців у національно-демократичну партію, до якої приступили також згадані радикальні діячі. Приступив до нової партії також Франко разом з безпартійним досі проф. Михайлом Грушевським. Сей крок Франка зробив велике вражіння, як у радикальній партії, котра втратила свого найважливішого творця і провідника, так і серед загалу поступової інтелігенції, яка досі вагала ся між опозиційними народовцями й радикалами й тепер потягнула масою в нову партію, бачучи в ній такі авторитети, як Франко та Грушевський.

Вступивши до нової партії, Франко взяв ся спершу до пильної праці для неї: написав кілька програмових статей у „Ділі“ й широкое поясненне партійної програми в „Свободі“, в якій містив також інші політичні статі, а крім того помістив казку „Коваль Бассім“. Одначе ані він ані Грушевський вжити ся в партії не могли й незаметно для постороннього ока усунули ся з неї. Після того Франко ще навізував кілька разів зносини з радикальною партією, головню даючи статі до „Громадського Голосу“, але за кожним разом був се тільки хвиливі настрої. В дійсности його політичну діяльність треба уважати закінченою виступленнем з радикальної партії через участь в організації національно-демократичної партії, який він дав уже тільки свій авторитет.

Усунувши ся так від політичної діяльності, присвятив Франко від початку нашого століття всі свої сили письменству, опираючи ся головню на Наукове Товариство ім. Шевченка й Українсько-руську Видавничу Спідку. „Літературно-Науковий Вістник“ і наукові видання Наукового Товариства ім. Шевченка наповняє він цінними творами такої ріжnorodности, як ріжnorodним був його письменницький талант. З окремих видань його творів сього часу згадаємо: „Поєми“ (1899), збірку віршів „Із днів журби“ (1900), поєму „Мойсей“ (1905) і збірку віршів „Semper tunc“ (1906); далі цілий ряд збірок оповідань, де він побіч давніших давав і нові твори. З більших прозових творів сього часу треба згадати довше оповідання „Гриць і панич“ і повісти „Перехресні стежки“ і „Великий

шум“. Всі вони друкували ся в „Літературно-Науковім Вістнику“.

В літі 1904 р. викладав Франко історію української літератури („Огляд української літератури від найдавніших часів до кінця XIX віку“, 18 годин) на „Наукових курсах“ у Львові, уладжених „Товариством прихильників української літератури, науки і штуки“. Завершити свою наукову діяльність написаннем історії української літератури було його науковою мрією, яка мала всі вигляди на здійсненне, бо-ж уся його наукова діяльність була збиранням і оброблюваннем матеріалів для такої суцільної будови. Вище згаданий виклад, а також статя „Южнорусская литература“, написана в 1904 р. для російського лексикона Брокгавза-Ефрона давали таку будову в загальних рисах.

З особистого життя Франка в сім часі треба згадати, що він в 1901 р. спроміг ся на власну вілю. Хто знає любов селянської душі до власної хати й землі, любов, висисану з покоління в покоління з матернім молоком, той зрозуміє, чим була для Франка його власна хата. Загалом — здавало ся — бодай осінь його життя освічуватиме й огріватиме погідне, ясне сонце. Його доходи, хоч не були світлі, все-таки виставали на скромне вигідне життє. Його імя було загально знане й поважане на всій Україні. В 1906 р. університет у Харкові надав йому титул почесного доктора (doctor honoris causa). В кругах членів Імператорської Академії Наук обмірковувало ся питання, чи не вибрати його членом Академії. Він носив ся з думкою відновити заходи для одержання доцентури в львівським університеті — сим разом з області славянських мов і літератур. Так надходила осінь його життя. Як господар радіє плодами своєї цілорічної праці, так і він міг радіти, дивлячи ся на ті скарби, які придбав народом своєю працею свого життя, й побільшуючи їх дальшою працею. — Тільки нервова недуга жінки — здавало ся — була хмарою, яка затемнює те ясне сонце осени його життя.

VI.

Безвихідна недуга. Дальша письменська праця. Історія української літератури. 40-літній ювілей. Смерть. Завіщання.

Одначе судило ся инакше. З початком 1908 р. Франко занедужав на недугу „paralysis progressiva“, з якої нема виходу. По гострій кризі, яка — здавало ся — скінчить ся смертю, він прийшов до себе, одначе його здоровлє — фізичне й духове — було зруйноване. Йому відняло руки, які від того часу держав зі скорченими неначе в пастку пальцями, а його „слух — говорячи його словами — став відчинений на голос духів“, себто йому здавало ся, що до нього промовляють ріжні духи, що спричинювало вічний, иноді просто страшний психічний несуючий.

Тепер обгорнула Франка якась гарячкова жадоба творчости. Писав, перекладав, видавав старе й нове. Та всесторонність духових інтересів, яка була основною рисою його таланту, зостала, — тільки творча сила не відповідала вже творчим намірам. Справді цінна річ, яку дав Франко в сім часі, се „Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р.“ (Львів, 1910, стор. VI + 444). Очеvidно, не таку історію української літератури міг би був він дати, якби в свій час був засів на катедрі української мови й літератури у львівським університеті і міг увесь час віддати тільки на вільну наукову працю.

Для прояснення справи згадаємо про видану ним ніби-то Міцкевичеву драму „Wielka utrata“. Виданне сеї драми се один з документів його недуги. А саме „голоси духів“ утвердили його в тім, що автором віднайденого ним анонімного рукопису є Міцкевич.

Між виданнями, які він в сім часі випустив у світ, є очеvidно багато цінного, — особливо видання давніших його творів, давніх і нових перекладів, і зокрема вибір його статей, міщених в рр. 1886—1890 в чужійпресі, п. з. „В наймах у сусідів“.

Маючи обезвладнені руки, мав Франко письменську працю дуже утруднену, бо не міг сам писати, тільки диктував.

Смерть найстаршого сина Андрія, який не тільки писав під його диктат, але загалом доглядав його, була для нього особливо болючою втратою. Згодом навчився Франко писати такою своєю німечиною рукою: вкладав перо між скорчені пальці й рисував букви на взорець друкованих. Очевидно, що йшло се дуже важко й поволі — і так писав він тільки в конечній потребі.

Не знищила недуга у Франка і його інтересу до громадських справ. Являв ся іноді на зїзди партій, — в яких працював колись, — радикальної й національно-демократичної — і промовляв на них; так само був і промовляв на зїзді української академічної молодіжи влітку 1913 р.

Проживав постійно у Львові, виїздячи на літні місяці до Криворівні коло Жабя. Їздив також раз до Росії і був у Києві й Одесі.

Цілий рік 1913 і 1914 аж до вибуху війни відбували ся в цілм краю ювілейні обходи в честь 30-літньої літературної і громадської діяльності Франка. В деяких обходах брав участь сам ювілянт. Головними моментами ювілею мало бути виданне літературно-наукового збірника й зібранне ювілейного дару. Одному й другому перешкодила війна. Готова часть збірника вийшла аж 30 мая 1916 р., з приводу його смерті, п. з. „Привіт Іванови Франкови в сороклітте його письменської праці 1874—1916“ (Львів, 1916, стор. 183 + 390). На ювілейний дар зібрано до вибуху війни коло 30.000 корон, з яких часть видано на удержанне Франка від вибуху війни аж до смерті.

Здоровле Франка, чим далі, все гіршало: був се „природний“ розвиток його недуги. В осени 1915 р. проявив ся занепад здоровля в такій мірі, що се означало наближуванне кінця. Зимув перебув він під лікарським доглядом у львівським захисті Українських Січових Стрільців, а під весну 1916 р. переніс ся знов до своєї вілі. Тут помер 28 мая 1916 р. в 4 годині пополудні.

Гасло світло його життя поволі, з дня на день, при повній свідомості. Наскільки його великого духа не змогла зломити ані довга недуга ані наближуванне смерті, свідчить подробиця, що свідомо не захотів відбутися передсмертної сповіді, хоч чуже окруженне (родини коло нього не було: жінка в лікарні, сини на війні, донька в Росії) впливало на нього в сім напрямі й духовні — греко-католицькі та православні — являли ся в сій цілі в нього. Та його дух, як все життє шукав самостійно Вічного Світла й Вічної Правди, так і тепер не піддав ся.

Пару місяців перед смертю, 9 марта 1916 р., зладив Франко завіщанне, яким зоставив свій маєток (головно вілю) і свої авторські права своїм троєм дітям, а цілу бібліотеку з приналежностями, всі записки, переписку й рукописи Науковому Товариству ім. Шевченка. Впорядкування своїх авторських прав, як також опіку над малолітніми ще дітьми Петром і Анною, поручив Франко своєму приятелеви д. К. Бандривському, який в часі недуги був його куратором і широ опікував ся ним аж до смерті. Щодо своєї вілі висловляв Франко частійше перед смертю бажанне, щоб вона не перейшла в не-українські руки, тільки, колиб його діти мали її продати, щоб куплено її на якусь національну ціль.

VII.

Похорон.

Смерть Івана Франка пригадала громадянству в цілій повноті всю великість його заслуг, усю велич його значіння для України. Бо довголітня недуга спричинила, що люде, не бачучи його таким, яким привикли бачити його в розцвіті таланту, не чуючи з його уст тих слів, які тоді лишали таке глибоке вражінне у кожного, хто мав нагоду їх чути, незасицувані все новими й новими та все такими сильними творами його духа, починали забувати того Франка, який перейде яко велика історична постать до нашої історії, й починали привикати до Франка такого, яким зробила його недуга, й переносити сей образ на цілого Франка. На особі Франка можна було бачити, як для великої людини, для її слави небезпеч-

ний той шлях, який він переходить від вершин свого розвитку до кінця своїх днів, шлях повільного завмирання, фізичного й духовного, та що для нього найліпша смерть на вершині розвитку та слави, бо тоді той його образ, образ найвищої досконалости, лишаєть ся в уяві громадянства навки. Той образ Франка, образ найвищої досконалости його, почала була затирати його довголітня недуга. Смерть його відсвіжила той образ і він наново заяснів у всій величі в умах і серцях цілого громадянства, перед духовними очима якого став тепер знову Франко такий, яким він був у найвищій розцвіті свого духа та яким перейде до історії.

Під сим вражіннем похорон Франка перемінив ся в триюмфальний похід його земних останків на місце вічного сну. Уладженнем похорону зайняло ся Наукове Товариство ім. Шевченка, розпоряджуючи все потрібне, щоб похорон випав як найвеличавійше.

Похорон назначено на 31 мая 1916 р. на 5 год. пополудні. День випав ясний, соняшний. Вже зараз з полудня почали напливати перед дїм жалоби величезні маси народу. Українська молодіж усіх львівських шкіл під проводом учителів, українські організації й товариства м. Львова, Українські Січові Стрільці, — словом увесь український Львів прийшов віддати останній поклін Великому Покійникови. Була також заступлена провінція, — що правда, тільки делегатами, бо вислати масові депутації не позволив воєнний час і воєнне положенне нашої країни. З сеї причини не було також селянства.

Та все-таки число учасників похоронного походу доходило до 10.000. — Явили ся також колишні польські товариші праці Покійного, — редактор Вислоух, посол Стапінський, поет Ян Каспрович і ин. Маєстат смерті велів їм забути, що колись їх розєднало з Покійником, і вони прийшли віддати поклін його праці й заслугам, а польська преса помістила з приводу його смерті повні пошани та признання слова. — Так, величавий був се похорон, гідний величі Івана Франка.

Тільки в однім живучі показали ся малими супроти Великого Покійника. Маємо на думці справу участі духовенства в похороні. В сій справі були два шляхи, однаково гідні імені Івана Франка. Або духовні власти, маючи на увазі значінне особи Покійника для народу, вїйдуть зі свого формалістичного становища, й хоч Покійник не був „вірним сином церкви“, похоронять його з усею величавістю церковних обрядів, — зоставляючи суд Найвищому Судді, особливо, що останні роки перед смертю не тільки тіло, але й дух Покійного нездужав. Або, коли духовні власти стоятимуть на своїм формалістичнім становищі, похоронити Покійника без участі духовенства, маніфестуючи незалежність громадянства від церковного формалізму в оцінюванню й шануванню заслуг великих синів народу. Одначе ані духовні власти не змогли підняти ся вище церковного формалізму ані громадянство не змогло здобути ся на незалежність від нього. І вийшов компроміс, негідний памяти Івана Франка: духовні власти вислали одного священика, немов роблячи ласку грішникови, а громадянство ту ласку прийняло.

По похороннім обряді в домі, де лежав Покійний немов у розкішнім цвітнику, така маса вінків була кругом нього, домовину винесли на своїх плечах Українські Січові Стрільці. Коли її уміщено на похороннім возі, з підвищеного місця перед вілею Покійного промовив український парламентарний провідник, голова Загальної Української Ради др. Кость Левицький. Опісля похід рушив. Ішов з вулиці Понінського в Стрийським парку в дїл вулицями св. Софії, Зибликевича, Миколи, Академічною, площами Галицькою і Бернадинською і вулицею Пекарською на Личаківське кладовище. Дорогою співав хор українських товариств під управою композитора Василя Барвінського. Доходила 8 година вечера, як похоронний похід став у брамі кладовища. Тут домовину взяли знов Українські Січові Стрільці й занесли на місце призначення. Зложено її тимчасово в готовій гробниці, заки вимуруєть ся гробниця Івана Франка. Гробницю вкрили вінки.

По відправі похоронного обряду виголосили промови: професор львівського університету др. Олександр Колесса від Наукового Товариства ім. Шевченка й інших українських культурних товариств, др. Михайло Лозинський від української преси, др. Кирило Трильовський від радикальної партії і Боевої Управи, сотник Носковський від Українських Січових Стрільців, делегат Волині від українського населення зайнятих австро-угорською армією областей російської України, Василь Ратальський від Дрогобиччини, Федь Федорців від української академічної молодіжи, Орися Величківна від українського жіноцтва, Микола Ганкевич від української соціально-демократичної партії, Сидір Твердохліб від молодших письменників. Доходила вже 10 година й зорі вкрили чисте вечірнє небо, як учасники похоронного свята почали розходити ся, zostавляючи Покійного в новій домівці, в лоні Матері-Землі.

Др. М. Лозинський.

(Далі буде.)

Памяти М. Костомарова.*)

(В століття від дня його уродження).

В окраїнній землі на межі хуторів великоруського й українського племені в острогоськім повіті, тоді слобідсько-української губернії, в поміщицькій родині села Юрасівки 100 літ тому 4 мая 1817 р. уродив ся історик-поет великого таланту й турботного життя Микола Іванович Костомарів.

В 12 році хлопець стратив батька, що погіб трагічною смертю. Іван Петрович Костомарів, літературний портрет котрого немовби змальований з батька історика в особі Івана Петровича Лаврецького, був жонатий з сільською дівчиною. Його, м'якого, хоч палкого ліберала й «вегетаріянця», забили грабівники, його власні двораки, що загарбали всі грошеві суми поміщика. Тяжкі обставини пізнішого життя Миколи Івановича не гараздом відбили ся на його характері. 25-літній магістер російської історії мусів перетерпіти першу «учену» неправду, коли харківський єпископ Інокентій Борисов і міністер народньої просвіти Уваров звеліли спалити його дисертацію «Про значінне унії в західній Росії». А по двох роках історикови не дали професорської катедри, бо уважали його «блаженненьким» тому, що він уже тоді «ходив у народ», одушевляв ся етнографією і, ходячи серед простолюдя, вів записи пісень, казок і займав ся дослідом народнього життя. Не пройшов і рік після того, як зайняв Костомарів катедру у київськім університеті, а вже над ним окопила ся миколаївсько-жандармська гроза: його арештували на весні 1847 р. разом з Шевченком, Кулішем і іншими членами Кирило-Методіївського братства, обвинуватили в організації україно-славянського товариства й сепаратизмі, передержали рік у петропавлівській кріпості й вислали до Саратова, де він прожив коло 10 літ. Ще більше мучила Миколу Івановича неможливість працювати, як хотіло ся, на полі науки, забороненім для нього правительством. До того його арештовано на передодні весілля і з трудом переносив він життє одинокого-бурлаки.

В роки визвольної роботи в селянській справі історик багато попрацював яко секретарь саратівського комітету, а потім коло двох літ був професором у петроградськім університеті. Але й сю працю, лобу для його душі, перервано: блискучий бесідник, одушевляючий оповідач про минуле мусів покинути читанне курсів і вже до кінця своїх днів заставав ся «неофіціальним» російським істориком, який носив тільки скромний титул члена архео-

* Під сим заголовком подала „Річч“ з 17 мая н. ст. таку статю Гната Житецького з приводу століття від дня уродження знаменитого українського історика.

графічної комісії. Нервовий, вражливий, несильний здорвлем, терплячи на слабість очей, Костомарів ціле своє життє працював аж до обезсилення, пересиджуючи дні й ночі над виданням і обробленням архівних матеріялів і історичних документів і справді можна сказати, був великим працівником науки, який не знав ні 8-ми, ні 10, ні 12-ти годинної праці на добу, до самої могили, до якої зійшов 7 квітня 1885 р.

Його найважнішими працями з поля історії були монографії про Богдана Хмельницького, про північно-руські народоправства в Новгороді, Пскові, про «смутное время» московської держави, по українській історії про початки козацтва, про епоху руїни, Мазепи, про останні роки річипосполитої і ин. В повнім виданню вони дали 21 великий том крім сімох популярних випусків «Російської історії в життєписях» і великого числа статей, брошур і заміток, а також історично-белетристичних повістей. А його любов до Рідного Краю і минулого українського народу висловила ся не тільки в широких історичних дослідах і етнографічних працях (Історичне значінне української народньої пісенної творчости й ин.): першими друкованими творами ученого були українські драми й вірші — «Сава Чалий», «Переяславська Ніч», «Українські Баляди» й переклади на українську мову Байрона, Короледвірської Рукописи і т. ин.

Визначними рисами таланту Костомарова була не тільки плодотворна, розумна здатність до роботи, він відзначав ся від дитинства вражаючою памятю, незвичайно сильно розвиненою фантазією, уміннем заглянути в таїну глибину й найскладнішу сіль віддалених історичних подій та світлою тверезістю думки при розясненню причин і при викладі ходу минулого російської й української історії. Майстерство літературно-мистецького викладу додавало історичним працям незвичайної яскравости та прозорости. Його працями зачитували ся, на них неодноразово покоління російської і української молоді учило ся розуміти своє минуле та вияснювати сучасну теперішність. Нема сумніву, що й тепер ми можемо повторити, що ніхто з російських істориків кінця минулого віку більше не розширив круга серйозних прихильників історичної науки, ніхто не дав сильнішої понуки до зацікавлення на сім полі й ніхто більше не пособив історичному розумінню російської сучасної дійсности, ніж се зробив Костомарів.

Не беремо ся ми в короткій згадці памяти вияснити значінне праць і діяльності Миколи Івановича, але при чалаємо поверховно нечисленні, деякі теми й висліди, з котрими звязане імя історика.

Хто з освічених людей, які сьогодні дійшли вже до зрілого віку, не задумав ся коли над тими може и дещо односторонніми думками, які висловлював Костомарів з приводу впливу татарського ярма на основу єдинорядности в давній Русі та про те, як ступнево великі московські князі заміняли собою татарського хана та як зростав їх деспотизм, пересуваючи прерогативи азійської чужоземної влади на носителів нового гнету над великоруським народом, передаючи татарські кнути й нагайки в руки московських самодержків?

Ще більше впливу на російський і український громадянський світогляд і на самосвідомість мали ті твори Костомарова про народоправе, котрі особливо віломі в історично-теоретичних узагальнюючих статях Миколи Івановича — «Думки про фелеративну основу в давній Русі» й «Дві руські народности».

Яскраві характеристики племінних ріжниць великоруської й української народности, їх ідеалів і життєвого ладу яко представників індивідуально-особистої та громадсько-колективної основи може нагло простолінійні та схематичні, але вони саме тому й переконували та на довго означили розумінне взаїмних історичних відносин

близьких і рівночасно неоднакових народностей східного славянства. З них одна виразила в своїм історичнім життю «щось велике, будуюче, дух згідности, свідомість єдности, панування практичного розуму, що вміє побороти тяжкі обставини, підхопити пору, коли треба ділати, й покористувати ся нею, скільки потреба». Вільнолюбна стихія другої — української народности виявила широке розумінне свободних людських відносин, що доводило її — по словам історика — то до розкладу громадянських звязків, то до круговороту понук, які блудним колесом крутили народнім історичним життям.

Таке було здійсненне народніх світоглядів у пізнійші періоди історії руських земель. Але ті старі славянські поняття признавали зразу джерелом спільної народньої правди волю народу, ухвалу віча, з кого не складав ся-б сей народ, як не збирало ся-б се віче. Сей вічевий принцип давньої Руси находив ся у тіснім звязку зі змаганнем населення, розкиненого по безмежній, багатій водою рівнині, до самотності земель, до федеративної основи й федерація була тою формою державного ладу, в котрій висловлювало ся політичне життя давньої Руси, а ціла історія руського народу в удільну добу се — по словам історика — ступневий розвиток сеї федеративної основи. Історичні обставини не давали тоді засобів, щоб злити ся й вигладити племінні ріжницьі.

Без сумніву, що і природа і мова і побут і глибоко лежачі основи розуміння світа й історичні переживання не згладили й досі тих племінних відмін і центробіжних змагань. Федеративна основа в інших очевидно рямках і зарисах, як у давнину, в іншим угрупованню, як намітив учений (південно-руська, сіверська, великоруська, білоруська, новгородська, псковська), в іншим звязку та взаємних племінних відносинах — жива й до сього часу. Як вона виявить ся, як здійснить ся і в які нові форми самотнього ладу й самоуправи вилететь ся і означить ся, сказати поки-що тяжко. Але згадуючи імя Костомарова в нинішній день століття від його уродження, ми не повинні забувати, що він дав перші в історичній перспективі широкі наукові умотивовання ідей народоправя на Руси й племінного свободного самоозначення та самотності.

Костомарів не був ні істориком російської держави, ні істориком східного славянства в його цілости, ні істориком інституцій і форм російського державного монархічного ладу: він був дослідником минулого життя, або недержавних народностей, або розкладу державних форм життя, або вічевого укладу й федеративного ладу, або перегруповання народніх сил в доби визвольних рухів, повстань і вільних змагань до нового життя. Одним словом він був істориком — і артистом і мислителем, що шукав у минулім тих елементів, на підставі котрих у будуччині побудуєть ся світле, свободне, щасливе народне життя.

Г н а т Ж и т е ц ь к и й.

Конференція українського студентства.

„Киевская Мысль“ з 7 мая н. ст. пише: Від 20-22 квітня включно відбувала ся у Києві конференція представників українських студентських організацій. У життю зорганізованого українського студентства се вже третя конференція. Сьгоднішня конференція, що відбувала ся у виключно сприятливих умовах, мала можливість достаточною повнотою висловити настрої теперішнього українського студентства, означити його відносини в даній хвилі, намітити завдання і спредцизувати свої позиції в ряді прийнятих конференцією резолюцій. Перші два засідання присвячено виключно привітам і інформаціям делегатів городів і представників політичних організацій іногородців і Українців. Серед останніх треба за-

значити цікаві виступи представника жидівської сїоністичної студентської організації „Heschwer“ ст. Пуса й представника української соц. демократії, відомого письменника В. Винниченка. Свій привіт ст. Пус почав по українськи та скінчив в старо-жидівській мові. „Хто, як не ми, діти поневоленого народу, можемо зрозуміти почування і переживання суєда, котрий разом з нами зносив знущання і наруги старого режіму! Нас об'єднювали спільні мрії і спільні цілі. Прийшла хвиля, коли ваші мрії близькі здійснення. Наш спільний шлях ще довгий. Але ми віримо, що свободний український народ піддержить нас на сїм шляху“.

Винниченко закликував молоде покоління до дружньої праці, висловлюючи тверде переконання, що українське студентство гідне виповнити свою місію представництва справді демократичних змагань на Україні. З великим ентузіазмом зустріли зібрані також привітну промову проф. Грушевського. З привітами й інформаціями виступали представники студентських організацій від Києва, Одеси, Катеринослава, Харкова, Петрограду, Томська, Нижнього Новгороду, Дорпата. (Між иншим не були присутні представники великих колоніальних організацій студентства Москви й Ростова на Дону). Як видно з інформацій, з найбільшою інтензивністю, з виразною політичною і громадянською закраскою проявляло ся студентське життя у Києві й Петрограді.

По вислуханню привітів і інформацій конференція прийняла таку резолюцію: „Вислухавши інформацій з місць, третя конференція українського студентства бачить в його ідейній роботі передреволюційного часу: А] 1) Наслідком несприятливих умовин того часу безмірну перевагу агітаційної роботи в напрямі інтелігентних сфер української народности, а в звязку з тим значну відірваність від українських демократичних шарів, 2) майже повну недостачу поза Києвом соціально-політичної диференціяції, 3) наслідком усіх тих причин невідповідність вислідів роботи відносно затраченої енергії. Б] В роботі з початку революції конференція бачить зовсім здорові зародки масової роботи серед українських народніх мас і думає, що дальшу роботу українського студентства повинні вязати найсильніші нитки з тими масами, як селянськими, так і робітничими, з уділенням роботі серед інтелігентних сфер тільки посереднього значіння“.

По вислуханню реферату представника київської організації тов. Любинського на тему „Політичне мінімум українського студентства“ відбула ся жива виміна думок, вислідом чого ухвалено резолюцію: „1) Третя українська студентська конференція у Києві думає, що при всій ріжнородности соціально-політичних поглядів українського студентства у сфері національної політики кожний свідомий український студент повинен признавати виразне мінімум, 2) сям мінімумом конференція уважає такий державно-правовий лад, який забезпечить Україні її виразну рівноправність серед інших народів і принесе їй повну культурну й економічну незалежність, 3) таким державно-правовим ладом конференція признає російську федерацію свободних демократичних республік, в якій свобідною, демократичною республікою буде й Україна, 4) шляхом до згаданого ладу конференція уважає негайне здійсненне власними силами національно-територіальної автономії України та пропаганду ідей федералізму серед народів Росії. Юридична санкція сього належить до всеросійських Установчих Зборів“.

Найближший реферат київського делегата Ігнатенка на тему „Відношенне до війни“, побудований на загальних демократичних позиціях, стрінув гарячого опонента в особі петроградського делегата с. д. Нероновича, що мав під сям оглядом ленінську орієнтацію. Дискусії на сю тему затягнули ся від вечірнього засідання 21 квітня до обідової пори. Ухвалено резолюцію: 1. Признаючи теперішню війну викликаною протирічними інтересами буржуазійно-капіталістичних сфер, як Росії, так і інших воюючих держав і той факт, що вона роздроблює сили народів, ми бажаємо можливо найскоршого закінчення війни, піддержуючи демократичне гасло: „Мир без анексії і контрибуцій“ на підставі нічим необмеженої самоуправи нації. 2. Способами до най-

скоршого закінчення війни признати: а) порозумінне демократій усіх воюючих держав, б) зорганізовану боротьбу демократії воюючих народів з буржуазійними класами за скінченням війни, в) зорганізовану агітацію демократій усіх воюючих держав за негайним перерваннем воєнних акцій“.

Потім вислухано реферату Бойка (з Києва) на тему „Відношення до інших націй у межах України“, після чого прийнято отсю резолюцію: „Стоячи на ґрунті повного політичного й національного самоозначення народів, добиваючи ся національно-територіяльної автономії України, головною ознакою котрої повинно бути найповніше забезпечення прав національних меншостей на Україні, українське студентство: 1. вітає всі інші народи Росії, що, як і Українці, домагають ся перебудови Росії на основі федералізму, 2. взиває їх до спільної праці для досягнення спільної цілі — федеративного ладу демократичної російської республіки, 3. прилучаєть ся до резолюції — протесту українського національного зїзду проти заявлених тимчасовою польською державною радою претенсій на непольські землі, 4. висловлює глибоке переконання, що ся заява не відповідає настроям польської демократії“.

Ухвали київського губерньського селяньського зїзду.

«Кіевская Мысль» з 12 мая н. ст. повідомляє: На київським губерньським селяньським зїзді для виборів делегатів до Петрограду до ради селяньських депутатів, який відбув ся 9 і 10 мая, прийнято такий наказ: 1) Не підприємати самоуправних захватів землі й дождити порішення аграрної справи Україньським Народнім Союмом; 2) право приватної власности на землю на Україні треба скасувати й земля повинна дістатися без викупу в український земельний фонд, яким завідуватиме Україньський Народній Соїм. З того фонду треба давати землі до користування тільки тому, хто буде обробляти її власними руками; 3) жадати від правительства видання закону заборони продажі, довготермінової аренди й застави земель, а також масового рубання лісів; 4) до часу видання закону про землю для забезпечення селян будівельним матеріалом, паливом, місцями для випасу худоби, риболовлю, установити справедливі арендні ціни, а також ціни за робочі руки; зїзд признав, що найкращою формою правління в Росії є демократична федеративна республіка з автономіями народів, які заселюють Росію; 6) для повного розвитку сил українського народу треба необхідно увести в життя національно-територіяльну автономію України, з забезпеченням прав національної меншости; 7) зїзд домагаєть ся, щоб тимчасове правительство негайно всенародно признало право українського народу на національно-територіяльну автономію; 8) зїзд признає конче потрібним переведення в життя негайної демократизації земства на підставах безпосереднього, рівного й всенароднього виборчого права; 9) зїзд уважає необхідним негайно уформування зі складу запасних задніх частей окремих українських військових частей з тою увагою, щоб сі часті стояли на Україні; 10) виділення Україньців, що служать у війську на фронті в українські військові часті бажане, наскільки се не буде шкодити бойовій здатности армії й залежатиме від ухвали властей; 11) зїзд признав конче потрібною організацію у Києві української окружної ради з селяньських депутатів для спільної праці з радами робітничих і салдатських депутатів; 12) зїзд признав конче потрібним, а) щоб наука та просвіта для українського народу, починаючи від низших і до вищих наукових заведень, вела ся на Україні в українській мові, б) щоб освіта була безплатна загалом і обовязкова для дітей обох полів, в) шкільні

програми повинні бути так уложені, щоб діти могли переходити з низшого в середнє, а потім у вище наукове заведення і г) щоб школа не була церковною, земською, а щоб існувала одинока свободна народня школа; 13) зїзд висловив бажання, щоб боже слово в храмах на Україні гомоніло в українській мові; 14) зїзд висловив ся за тим, щоб селяне негайно зорганізували відбір хліба на місцях, догляд за його відсилкою на час на залізниці, а також постановив добивати ся від губерньських харчових комітетів права організувати негайну й акуратну відсилку хліба до армії і 15) зїзд, уважаючи війну найбільшим нещастем людства, признав, що тепер демократія Росії тільки боронить ся, боронячи своєї волі, а тому правительство повинно заключити загальний мир зараз, як тільки вияснить ся, що правительства ворожих держав відмовлять ся від анексії і контрибуції та згодять ся на самоозначення народу.

До справи О. Степаненка.

«Кіевская Мысль» з 15 мая н. ст. доносить, що на засіданні ради обєднаних громадянських організацій 11 мая н. ст. виключено О. Степаненка зі складу Ради. З сього приводу засідання комітету „Товариства українського військового клубу ім. Павла Полуботка“ ухвалило: „Розглянувши 12 мая н. ст. 1917 р. справу між д. Степаненком і київським виконавчим комітетом у справі Плавюка й приймаючи під увагу, що київський виконавчий комітет і рада обєднаних громадянських організацій не дали д. Степаненкови яко людині й горожанини суду, але самовільно прийняли на себе ролю судових інстанцій, знову увели в життя знаменитий третій пункт і позбавили д. Степаненка горожанських прав без суду — всупереч принципам справжньої демократії, збори комітетів „Товариства військового українського клубу ім. Полуботка“ ухвалили: 1. признати ухвалу київського виконавчого комітету й ради обєднаних громадянських організацій незаконним, самоуправним потоптанням прав людини й горожанина, а саму постанову признати недійсною і необовязуючою; 2. признати, що д. Степаненко має право потягнути київський виконавчий комітет і раду обєднаних громадянських організацій до судової відповідальности за публичну обиду; 3. признати, що українські організації з Центральною Радою на чолі повинні задоволити домагання д. Степаненка щодо громадянського суду над ним; 4. предложити громадянським організаціям запитати своїх представників у київським виконавчим комітеті й раді обєднаних громадянських організацій, на якій основі признали вони можливим прийняти на себе ролю суддів у справі д. Степаненка всупереч принципам демократії“.

Що послужило властивою причиною наїгнки на Степаненка та його виключення з ради обєднаних громадянських організацій, про се довідуємо ся з звітлення про одно засідання в справі Степаненка, на яким представник ради робітничих депутатів сказав: „Ми бажемо звернути увагу громадянства на те, хто стояв на чолі дезорганізуючої (?) шовіністичної у-

країнської течії. Степаненко, нікого не повідомляючи, телеграфічно скликав у великім числі виразно настроєних селян на зїзд робітничих, салдатських і селянських депутатів, бажаючи викликати поріжнення (?) між робітниками й селянами. Фізіономію сього пана треба розкрити перед всіма тими, котрі піддають ся його вузько шовіністичним покличам і демогагічним випадкам“ („Кіевская Мысль“ з дня 9 мая н. ст.).

В листі до редакції „Кіевск-ої Мысли“ (з дня 11 мая н. ст.), повнім справедливого обурення і нав'язним щирістю, Степаненко домагаєть ся явного суду над собою, на яким обіцяє доказати свою невинність.

„Постановою кіївського виконавчого комітету ради обєднаних громадянських організацій — пише він — без слідства й суду, без предложення обвинувачення і без вислухання моїх вияснень ухвалено позбавити мене громадянських прав. Нема потреби доказувати, що сим нарушено найосновніші гарантії права особи. Навіть в найтемнішій добі деспотизму виконавча власть відокремлювала ся від судової власти та змішанне функції адміністративних з судовими функціями уважало ся злочином проти громадянськості. Міжтим кіївський виконавчий комітет узяв на себе ролю судової інституції та проголосив уже свій засуд, який переводить у виконання шляхом публичного оголошення в пресі та внесення для дальшого виповнення до таких самих виконавчих, хоч і ширших комітетів (кіївський виконавчий комітет і комітет Центральної Української Ради). В імя прав людини й горожанина я протестую проти того та домагаю ся явного суду в ціли вияснення і розглянення тяжкого, але зовсім несправедливого обвинувачення, видвиженого проти мене. Судови предложу я свої вияснення і докази, з котрих кождому стане ясно, що коли Плавюк був дійсно нетільки фальшивим, але і справжнім провокатором, в такім разі саме я став першою жертвою дуже умілої провокації, що має вигляд щирости“.

Вияснивши справу своїх відносин до Плавюка, Степаненко далі пише: „Не може бути більшої і страшнішої помилки, як під впливом роздражнення і пристрасти змішати провокатора з його жертвою і справедливий гнів проти провокатора направити на жертву провокації... Чи се не буде страшне, коли у відношенню до мене само громадянство стане жертвою умілої системи провокації, яка все мала на ціли змішати карти, щоб „своя своїх не познаша“. Отже нехай спокійний безпристрасний суд, що стоятиме вище партійних пристрастей і особистих подразнень і матиме можливість установити факти й освітити їх всесторонно, нехай сей суд скаже своє рішаюче слово. Тоді після порішення суду мають право ті або інші партії так або инакше реагувати на присуд згідно з його змістом і остаточно означити своє відношенне до мене... Мої політичні й національні противники вносять надто багато різкостей, пристрастности й ворожнечі в своїм відношенню до мене, наслідком того була й ухвала виконавчого комітету. Щоб не тяжіло над мною несправедливе обвинуваченне, суд повинен відбутися можливо найскорше: в тім заінтересовані, як я, так і саме громадянство. В імя прав людини й горожанина я домагаю ся явного, відкритого, прилюдного громадянського суду“.

Суд над Степаненком рада обєднаних громадянських організацій призначила, але більшістю голосів, під натиском крайніх елементів, ухвалила цілковито виключити Степаненка зі свого складу, не дожидаючи порішення суду. Найбільше побивались за виключенням Степаненка председатель ради робітничих депутатів Незлобін і представник студентства Баткіс.

В сій історії треба ствердити, що ревелаяції представників ради робітничих депутатів про зносини Степаненка з Плавюком наступили наслідком деяких політичних кроків Степаненка, які ті панове охрещують „дезорганізуючою шовіністич-

ною українською течією“, а ціль ревелаяцій — здискредитувати Степаненка, а тим самим і „шовіністичну українську течію“, яку Степаненко репрезентує. Се типовий випадок національно-політичних поражень двох ворожих, взаємно себе виключаючих політичних таборів, перенесений з області принципіальної, чесної і відкритої боротьби в область особистого очорнювання людини, яка з необережності, чи з „вищої політики“, стала жертвою може иншої жертви поліційного „сиску“. В таких випадках потрібна незвичайна обережність у виношуванні осуду та вирозумілість до людей. На се не спромогли ся демократи ріжної масти, які тепер є панамі положення в кіївських громадянських організаціях, яскравим способом виявили нетерпимість не до особи, а до національно-політичного напрямку й тим самим дали оруже в руки сього напрямку до безоглядної боротьби з тим національно-політичним напрямком, який репрезентують дд. Незлобін, Баткіс, Таскін і Ко.

Конфлікт між Українцями й Росіянами на кіївським окружнім зїзді робітничих і салдатських депутатів.

Скликаний на день 24 квітня ст. ст. до Кієва окружний зїзд робітничих і салдатських депутатів не міг, як доносить „К. Мысль“ з дня 24 квітня ст. ст., розпочати своїх нарад, бо на зїзд прибуло „велике число сторонніх людей, особливо селян“. Наряди зїзду перенесено на другий день, щоб позбавити ся тих „сторонніх людей“. . . Як сї „сторонні люди“ знайшли ся на зїзді, про се „Кіевская Мысль“ оповідає так: „... Хтось захотів зробити пробу добити ся численої переваги на зїзді українських націоналістів. Скликані до Кієва у великім числі селяне, вибрані не політичними організаціями, а на випадкових сходах, явили ся до другого міського театру (місце відкриття зїзду) й зажадали, щоб усім їм дали право рішаючого голосу“. Аранжери зїзду з кіївської Ради робітничих і салдатських депутатів, що складаєть ся переважно з ріжних русифікаторів і централістів соціалістичної марки, відмовили селянам права голосу на зїзді, потім запропонували, щоб селяне вибрали від себе делегатів по 4 представників від губернії, але селяне стояли на своїм. „Через уперте жаданне селян бути присутними на зїзді — пише дальше „К. Мысль“ — організатори зїзду рішили допустити їх на перше засіданне, яке не мало ділового характеру, уважаючи засіданне не зїздом, але нарадою. Та на першім же засіданню українські націоналісти почали виголошувати промови, перейняті шовінізмом і злобою“. Засіданне довело ся перервати, а зїзд відпочити до найближшого дня.

З сього приводу відбуло ся надзвичайне засіданне виконавчого комітету ради робітничих депутатів і комітету військових депутатів кіївської округи. Реферували справу відомі вже нам „прихильники“ Українців Незлобін і Таск, представляючи справу так, що „група українських шовіністів, на чолі з Степаненком“ скликала на зїзд через кредитові кооперативи масу селян, щоб осягти свої ціли, та що сї селяне в числі 300, зробивши своє засіданне перед зїздом, змінили цілу програму зїзду, поставивши на денний порядок справу українського війська, федеративної республіки, участі Українців у мировій конференції й таке инше.

Такі питання не могли не налякати російських централістів з ради робітничих депутатів і комітету військових депутатів і вони порішили, щоб увільнити ся від неприємних їм домагань українського селянства, перенести засідання зїзду до купецького зібрання на другий день дня 25 квітня ст. ст. та допустити на зїзд тільки „зорганізованих“ селян.

На початку засідання зїзду дня 25 квітня ст. ст. виринула справа компетенції зібраних називати ся зїздом. Порушив се питання український с.д. Г. Чикаленко, запропонувавши, щоб зібрані узнали себе нарадою, а в найбли-

ших днях скликали правильно зорганізований з'їзд. Проти сеї пропозиції висловився якийсь Бенедіктов, котрий закликав зібраних „не звертати уваги на українських шовіністів“, а потім демагогічним способом накинувся „землячок“ Кириєнко, бувший посол від Київщини до другої Думи. „Українська буржуазія — обурювався Кириєнко — завзяла ся посварити селян з робітниками й салдатами, засмітити голови селян шовіністичними ідеями й затемнити свідомість цілої демократії України. Відкиньте шовінізм і націоналізм і станьте на загальну позицію“... Кириєнко хвалив ся при с'їм, що він „також Українець“. Зібрані, по промовах ще кількох осіб, узнали себе згодом і почали нараджувати ся над „загальними“ справами.

Той самий Кириєнко виступав також з привітною промовою на першій засіданню київського з'їзду, як доносить „Кієвская Мысль“ з дня 24 квітня ст. ст. В своїй промові уживав Кириєнко кілька разів слова „демократична республіка“ й кожного разу присутні на залі селяне поправляли пана посла, додаючи слово „федеративна“. „При словах »демократична республіка« — читаємо в „Кієвській Мысли“ — на залі счиняється великий гамір, селяне раптом підіймають ся на своїх лавках і в один голос кричать: »федеративна республіка, федеративна«. Коли на залі упокоїло ся, посол Кириєнко продовжує свою промову та знову говорить про »демократичну республіку«, а селяне знову поправляють бесідника“. — Варто пригадати, що пан Кириєнко належав колись до української соц. дем. Спілки, як член сеї організації був вибраний послом до 2 Думи від Київщини тими самими селянами, перед якими він радував ся тепер, що настала в Росії „демократична республіка“, а які своїм додатком „федеративна“ показували, який великий поступ національно-політичної свідомості вони зробили в порівнянні з своїм бувшим послом!

Митрополит Андрій Шептицький в Росії.

Про побут галицького уніятського митрополита графа Шептицького в Росії, по увільненню його з „заточенія“, російські часописи подають багато цікавих вісток. Як і треба було ждати, митрополит скористав з свободи не для того, щоб відразу повернути до Австрії, а передовеїм для того, щоб зіткнутися ближче з українськими кругами в Росії, щоб вияснити положення вірних церкви, на чолі якої він стоїть, на виселенню і в окупованій Росією часті Галичини, вкінці щоб залагодити інші справи, получені з легалізацією і можливою відтепер організацією уніятської церкви в Росії. Митрополит побував у Києві, де його дуже тепло вітали Українці, появляв ся в деяких українських організаціях, відправляв богослуження для перебуваючих у Києві уніятів, виголошував проповіді, висвятив уніятського священника Фьодорова на єпископа для уніятів Росії і ин. Особливу увагу звернув митрополит на вияснення обставин переходу на православ'я маси галицького населення за часів господарки в окупованій Галичині єпископа Евлогія і гр. Бобринського, та з дозволу обер-прокурора Синоду Львова поробив заходи коло повороту тих збаламучених людей на лоно своєї церкви. В сій цілі їздив митрополит до Житомира й Тернополя, щоб зіткнутися безпосередно з своєю паствою, і видав до вірних відповідне пастирське посланіє. Між иншим скасував митрополит заведений станиславівським єпископом Хомишиним григоріанський календарь. Повернувши з своєї поїздки на Україну до Петрограду, митрополит має удати ся в подорож до Австрії через Швецію.

Купуйте дешеві й загально-доступні видання Союзу визволення України:

	к.с.
1. В. Антонович. Хмельниччина в повісті Г. Сенкевича . . .	—40
2. М. Богданович. Білоруське відродження . . .	—40
3. Іп. Бочковський. Фінляндія та фінляндське питання . . .	1:20
4. Н. Boczkowski. Ukrajina a ukrajinská otázka. (Україна й українське питання). По чеськи. З картою України . . .	1—
5. Вяч. Будзиновський. Як Москва нищидла Україну . . .	—60
6. М. Возняк. Наша рідна мова. З 18 портретами . . .	—20
7. Памяти Івана Франка. Опис життя, діяльності й похорону. Зладив М. Возняк. З малюнками . . .	1—
8. Вол. Гнатюк. Національне відродження австро-угорських Українців (1772—1880 pp.) . . .	—80
9. Вол. Гнатюк, Українська народня словесність . . .	1—
10. Prof. M. Hruschewskij. Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнім розвитку) . . .	—50
11. Проф. М. Грушевський. Як жив український народ . . .	—50
12. Вол. Дорошенко. Українство в Росії. Найновіші часи. З численними портретами . . .	1:20
13. Б. Заклинський. Що треба знати кождому Українцеві . . .	—30
14. Памятка книжка Союзу визволення України і календарь на 1917 р. з 103 іл. Ціна 250 опр. прим. . .	3:70
15. О. Кириленко. Українці в Америці . . .	—50
16. Г. Сієпюв. Das Problem der Ukraina. Українська проблема . . .	—20
17. О. Кобець. В Тарасову піч. З образками . . .	—50
18. О. Кобець. З великих днів. З образками . . .	—50
19. Др. І. Крип'якевич. Українське військо. З малюнками . . .	—40
20. Dr. E. Lewyuskyj, Galizien . . .	—60
21. Др. Е. Левицький. Листи з Німеччини . . .	—80
22. Др. М. Лозинський. Галичина в життю України . . .	—60
23. М. Лозинський. Іван Франко. З портретом Ів. Франка . . .	—50
24. Др. М. Лозинський. Михайло Павлик . . .	—40
25. Др. Осип Назарук. Слідами Українських Січових Стрільців. З малюнками . . . Брошур. 3:50, в оправі . . .	4:50
26. Наша пісня. Співаник. 20 найпоп. укр. пісень з нотами . . .	—50
27. St. Rudnyckij. Ukraina, Land und Volk. Бр. 10— в полотні . . .	12—
28. Сім Пісень. Гостинець для українських воєнків. З нотами . . .	—20
29. О. Скоропис-Йолтуховський. Значінне самостійної України . . .	—20
30. Проф. С. Томашівський. Церковний бік української справи . . .	—30
31. М. Trotzkij. Die ukrainische national-politische Bewegung . . .	—50
32. М. Троцький. Литовці . . .	—40
33. V. Choma-Dovskij. Ukrajina i Ukrajinci (по хорватськи) . . .	1—
34. Др. А. Цегельський. Русь-Україна і Московщина-Росія . . .	—80
35. Чужинці про українську справу . . .	—40
36. Т. Шевченко. Кобзарь. 2-ий випуск . . . Бр. 1— в опр. . .	1:50
37. Проф. І. Шишманов. Роля України в болгарськім відродженню . . .	—20

Набувати можна отсі всі книжки в Адміністрації видань Союзу визволення України. **Wien, VIII., Josefstädterstr. 79, II. St., T. 6.**
На жаданне висилається поштовою чек ч. 107.090.

В адміністрації „Вістника С. В. У.“ можна набути отсі книжки видавництва „Відродження“:

Ів. КОТЛЯРЕВСЬКИЙ. Наталка Полтавка . . .	Ціна 40 сот.
Гр. КВІТКА-ОСНОВ'ЯНЕНКО. Перекопиноле . . .	„ 40 „
Ів. ФРАНКО. До свігдла . . .	„ 40 „
В. ВІЯНИЧЕНКО. На пристані . . .	„ 40 „
М. ГРУШЕВСЬКИЙ. Про українську мову й українську школу . . .	„ 48 „
М. ПОРІП. Про автономію України . . .	„ 60 „
В. СВДЕРСЬКИЙ. Економічні нариси . . .	„ 80 „

Стан російських фінансів.

Як доносить „Русское Слово“ з 14 (27) квітня, в Москві відбули ся збори фінансового комітету при москвовськім комітеті громадських організацій, на яких виголосив промову прибувший з Петрограду міністер фінансів М. Терещенко про стан російських фінансів. Подібні-ж промови, головною цілю яких було поперти позичку свободи, виголосив міністер і на інших зборах громадянства Москви й деяких

инших більших міст Росії. Сі промови дають досить яскраву картину сучасного фінансового стану Росії й можуть у деякій мірі зясувати деякі кроки російського правительства в заграничній політиці, тому подаємо у витягах найцікавіші місця з промови Терещенка, видрукованої в згаданім числі „Русского Слова“.

Перечислюючи зроблене міністерством фінансів за перших 6 тижнів його праці, Терещенко між иншим говорив, що нове правительство мусіло ствердити зобовязання старого правительства, як щодо населення Росії, так і щодо тих держав, які позичили йому гроші. В загальних рисах було зазначено, що російська держава вважає себе обовязаною платити по всім тим титулам, які прийнято при старім режимі законом, договорами чи на якійсь иншій законній основі. Тим самим стверджено ненарушимість фінансових основ, на яких будується російське нове життя, яку відношенню до союзників, так і до російських горожан. „Основними засадами нашої дальшої діяльності буде широка явність і широка контроля над видатками. З другого боку ми нагадуємо й населенню, що його обовязки супроти держави лишають ся в силі, що податки треба платити, як і раніше, аж до тої хвилини, коли новий закон установить нові форми зобовязань“. З окремих заходів, які довело ся негаймо перевести, згадував міністер про кооперативний закон, який має збільшити самодіяльність населення, та про заведенне хлібного монополю. Довело ся також ужити одної дуже тяжкої міри, а саме поширити емісійне право. Далі Терещенко згадав, що бюджет Росії в 1914 р. виносив 3,100 мільонів р., який у значній мірі рівноважив ся 800 мільонів зиску з горілчаного монополю. Заборона пити горілку викликала цілковиту реформу цілої будови господарського життя держави й, розумієть ся, значно побільшила довг, з яким Росія почала війну. На початку війни цілий російський державний довг виносив коло 9 мільярдів рублів, а щорічний видаток на покритте процентів виносив коло 400 мільонів рублів. Потім починаєть ся збільшенне видання паперових грошей і роблять ся перша, друга, третя, четверта й пята вовні позички. Останньої позички старого правительства в падолисті 1916 р. не можна було перевести. З 3 мільярдів рублів лишили ся непокритими 1,300 мільонів. Поруч з внутрішніми позичками довело ся робити великі заграничні позички, головно в Англії. Завдяки англійським позичкам, які зятягано на легких умовах (лише в останнім часі процент підвищено до 6, а раніше було 5%), була спроможність платити за закордонні замовлення, особливо ж у тяжку добу 1915 й початку 1916 рр. Разом з тим англійські позички були продовженнем запасів золота, які були основою емісійного права. Англійський кредит підтримував золоту валюту й можна було видавати паперові гроші й ствердити, що відношенне між паперовими грішми та золотом стоїть на 30%.

Що торкаєть ся инших позичок, вони не були дуже великі. Зятягнено дві позички в Америці, причім другий раз позичено 25 мільонів доларів. Японський кредит, порівнюючи, невеликий. Він не перевищає 150 мільонів. Найбільші зобовязання має Росія супроти Франції, але й вони не перевищають мільярда. Натомісьць Англії винна Росія 5,900 мільонів рублів. Коли взяти на увагу суму старих зобовязань в 9 мільярдів рублів та додати суму короткотермінових позичок і короткотермінові зобовязання державного скарбу, довготермінові зобовязання по закордонним позичкам і крім того кредити за кордоном та коли включити сюди ще позичку свободи, яку обчислюєть ся цифрою 3 мільярдів рублів, державні довги будуть виносити суму 40,900 мільонів рублів. Видатки, які має державний скарб в часі війни, перевищають тепер 54 мільонів рублів денно. Коли прийняти, що 1 січня 1918 р. державний довг виноситиме коло 55 мільярдів, оплата процентів виноситиме 2,500 мільонів рублів річно. Сю додаткову цифру доведеть ся долучувати до нормального бюджету й покривати з нормальних доходів. Нове правительство порішило не робити нових позичок на оплату процентів, а оплачувати їх з нормальних доходів. Говорячи про будучі видатки, Терещенко зазначив, що удержанне

сільських учителів мусить бути збільшене з 360 на 600 рублів річно, що дасть разом 50 мільонів рублів. На додаток поштово-телеграфним урядникам видасть ся 49 мільонів рублів та на збільшенне платень 59 мільонів рублів. Коли кожний салдат замісьць 75 коп. місячно діставатиме рубель, і на сей додаток доведеть ся витратити сотки мільонів рублів. Говорячи про майбутню реформу російських фінансів, Терещенко обіцяв завести особово-доходовий податок. Попередній міністер старав ся заступити недостачу доходів з горілчаного монополю ріжними посередніми податками й виданнем більшої скількості паперових грошей. Тепер їх скількість доходить до суми 10¹/₂ мільярдів рублів. Се відбиваєть ся нелише на збільшенню дорожні, а й на припливі грошей. Прихід з податків збільшив ся. Зріс капітал окремих акційних промислових і банкових підприємств. За 1915/16 рр. та за перші місяці 1917 р. акційний капітал ріжних підприємств збільшив ся більш ніж о мільярд рублів. З сього видко, що в країні є гроші. Очевидно у деяких клас, які збільшують акційні капітали. Буде заведено оподаткування промислового, воєнного й инших зисків. Елементи бюджетового права, — говорив далі Терещенко, — ми мусимо предложити Установчим Зборам, аби вони зробили відповідні зміни й санкціонували якісь форми, по яким російський народ і російська республіка будуть провадити свою державно-фінансову роботу. Міністерство внутрішніх справ розглядає питання про місцеві фінанси й фінансові взаємини між державою та муніципалітетами, розглядає се в звязку з новим законом про земські й міські вибори. Всі очевидно схиляють ся до того, щоб дати право місцевим органам робити серйозні додатки до державних податків, як се робить ся тепер у Пруссії. Правительство має намір перевести в життя податки на доходи та значно збільшити деякі їх роди, так само завести податки на майно. Говорячи про непродуктивні видатки на царя та двір, Терещенко зазначив, що вони виносили разом небільше ніж кошти одного дня війни. Говорячи про позичку волі, Терещенко зазначив, що вона видаєть ся на 49 років і є дуже вигідною фінансовою операцією для тих, що підпишуть ся на сю позичку.

Вісти.

Домагання Українців. „Berliner Zeitung“ доносить зі Стокгольму: У Києві утворив ся „генеральний штаб української армії“. Він удав ся до Петрограду, як говорить у поклику до народу, щоб домагати ся негайного оповіщення самоуправи України правительственным актом, організації окремої української армії і зукраїнчення цілої чорноморської фльоти, як і частини балтійської фльоти. Як доносить „Stockholms Dagblad“, поставили Українці ультиматум до російського правительства: видати їм оружє і муніцію, инакше грозять насилєм.

✓ **Вісти з України** (від власного кореспондента в Стокгольмі). По приватним відомостям справи на Україні стоять далеко краще, ніж се можна судити по російським часописам, які багато фактів з українського життя промовчують, а багатьох не знають. Українська Центральна Рада користуєть ся великою популярністю й авторитетом та є справжньою представницею зорганізованого українства. В Петрограді з Українською Центральною Радою дуже числять ся й виявляють схлонність їти назустріч її домаганням. Дуже багато важних адміністративних посад обсаджено більш або менш виразними, але всеж Українцями. Між иншим губернатором Волині є бувший посол Вязлов, а губернатором Поділля — Максимович. Відчуваєть ся велика недостача інтелігентних українських сил для обсади ріжних становищ в адміністрації і самоврядуванню, перешкод у сім Українці зустрічають дуже мало. Українізація земетв і міських рад, особливо в менших містах, переводить ся досить успішно. Велику прислугу українському рухови зробили кооперативи, — вони виховали багато гарних громадянських робітників споміж селянства й поклали ще за старого ладу початок масової

організації сеї верстви народу. Тепер організація селянства незвичайно розростається і служить головною підставою цілого українського руху. Інтелігенція також поволі повертається до свого народу, але неспіла вона й дуже мінімальна в національних справах. Натомість селянство виказує велике розуміння своїх потреб і потреб цілого народу й краю та в поставленню національної справи дуже радикальне. З огляду на те, що старий режим насадив на Україні сильне культурне й політичне русофільство по містах, яке дальше тримається централістичних метод у політиці, відбуваються на сім тлі гострі конфлікти між свідомим українством і російщиною та „малорущиною“, що можуть згодом перейти в конфлікти між містом і селом. Українське населення, зітхнувши свobodно від заборон, з жаждою накинulo ся на українську книжку й газету. За два місяці всі українські книгарні випродали цілий запас своїх книжок, а друк нових книжок дуже утруднений через страшну дорожню паперу та друкарських цін. Видання Союзу доходять до Росії й деякі з них передрукують ся у Києві.

В справі дня національного фонду прийняла Центральна Рада такі пропозиції фінансової комісії, як доносить „К. Мысль“ з 16 мая н. ст.: 1. Уладити день національного фонду 22 мая по всій Україні і по всіх неукраїнських городах, де є українські організації. 2. В день національного фонду треба зорганізувати збір грошей на вулицях, продавання українських газет і книжок, вистави, концерти, відчити, продавання національних прапорців і т. ин. 3. Звернути ся до всіх українських газет з просьбою зазначити день національного фонду статями про значіння національного фонду й заклик до жертв на національний фонд. 4. Ухвалено предложити всім свідомим Українцям віддати свій денний заробіток в користь національного фонду.

„Національний Український Театр“. „Кіевская Мысль“ з 17 мая н. ст. пише: Ідея основання „Національного Українського Театру“ знаходить з кожним днем щораз більше симпатії з боку українського громадянства. Вчора організаційна комісія дістала з Волинського Новгороду таку привітну телеграму: „Бажаємо Товариству найкращого успіху в його роботі. Хай живе Український Народній Театр“. Др. Яро-слав Лопатинський, Лещинський, предсідатель „Просвіти“, Колода, предсідатель повітової ради. В четвер 17 мая в музею драматичної школи М. Лисенка о 5 год. веч. відбуло ся засідання організаційної комісії в справі організації товариства „Український Національний Театр“ з такою програмою засідання: 1) вибори предсідателя і секретаря; 2) вироблення проекту товариства „Національний Український Театр“; 3) питання побудування власного приміщення для театральних вистав, лекцій, вечерів і зборів членів товариства; 4) біжучі справи.

„Осередок“. Про центральну організацію молоді середніх шкіл Києва під сим заголовком пише „Кіевская Мысль“ з 19 мая н. ст. ось що: Від хвилі революції відновила свою діяльність у Києві під назвою „Осередок“ рада представників обєднаних українських організацій середніх наукових заведе-нь. Властиво повстання „Осередка“ відноситься ще до 1907 р., але досі його діяльність, яка відбувала ся в політичнім підземеллі, проявляла ся в скромних розмірах і тому була мало відома. Відновлений „Осередок“ у своїм теперішнім складі складається з представників отсих наукових заведе-нь Києва: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 і 8 київських мужеських гімназій, а також гімназій Науменка, Жука й колегії Павла Галагана, 1 і 2 реальної школи, першої і другої комерційної школи комерційного шкільного товариства, учителів, духовної семінарії, фельчерської школи, гідротехнічної школи, жіночої учительської семінарії ім. Ушинського, жіночих гімназій — Ольгинської, Фундуклеївської, Подільської, Же-ребцової, Жекуліної, Клуєинці, Байкової, Браткової, Титаренкової і „групи батьків“. Вся організація обєднує в 33 середньо-наукових заведеннях до 2000 свідомих Українців і Українок. „Осередок“ зібрав ся 8 марта ст. ст. і незабаром скликав віче, на котрім піднесено питання обєднання всіх

Українців, що учать ся в середніх і спеціальних наукових заведеннях, в одну спільну організацію під назвою „Юнацька Спілка“. Досі уладжено 6 віч, на яких обговорювано питання задуманої організації, видавання спеціального органу, платформи діяльності й инш. Результатом праці „Осередка“ було видання ним поклику „До середнешкільників-Українців“ і поширення його у великім числі примірників, як у Києві, так і на провінції. Крім того „Осередкови“ прийшло ся зорганізувати цілу серію комісій (організаційну, фінансову, редакційну, поширення літератури, лекційну, експедиційну, січову й инш.), які тепер зайняті працею кожда в своїй сфері. В Педагогічнім Музею засновано „Інформаційне бюро середнешкільників“ з постійними дежурствами членів „Осередка“ й вище згаданих комісій. Крім того, що тут сказано, середнешкільники приймають участь і помагають по силі в ріжній національно-політичній роботі на зїздах, зборах і в культурно-просвітних організаціях. Тепер „Осередок“ вже видав перше число тижневого органу учеників середньо-наукових заведе-нь Києва під назвою „Каменярь“.

Перша українська гімназія у Києві. З листу до редакції „Новой Ради“ голови педагогічної ради першої української гімназії у Києві, д. Петра Холодного (див. ч. 29 з 3 мая), довідуємо ся таке про перші кроки сеї гімназії: „Гімназія почала свою діяльність 18 березня. Не уважаючи на кінець шкільного року, дітей на іспити прийшло чимало. Після іспитів виявило ся, що можна відкрити три класи: дві підготовчі та першу. В сих класах учить ся 72 дітей: 21 дівчат і 51 хлопців. В першій класі 27 дітей, в старшій підготовчій 27, в низшій підготовчій 18. Наука почала ся після Великодних свят і йтиме до середини травня. 15 травня почнуть ся іспити на будучий шкільний рік“.

На дві українські середні школи у Києві й одну в Лубнях одержано в останнім часі дозвіл, як доносить „Кіевская Мысль“ з 12 мая н. ст.

Шкільна комісія при Українській Громаді вищих жіночих курсів звернула ся з покликом до Українок і Українців, що мають дві-три вільні години на день або через який день прийняти участь в навчанню служби української мови („Кіевская Мысль“ з 16 мая н. ст.).

Панахида й посвяченне пам'ятника на могилі проф. О. Русова відбули ся 17 мая н. ст. о 2-ій год. на старім Байковім кладовищі („Кіевская Мысль“ з 16 мая н. ст.).

Загальні збори радикально-демократичної партії відбули ся, як доносить „К. Мысль“ з 19 мая н. ст., 21 мая о 6-ій год. у вечері в помешканню союзу городів (Безаківська 9) з таким порядком: 1) справи організації; 2) фінансові справи; 3) вибранне представника від партії до київського виконавчого комітету; 4) питання партійної конференції; 5) вибори до городської думи.

Оберучев на місці Ходоровича. Наслідком заходів київської ради військових депутатів, зложеної майже виключно з соціалістів, увільнено генерала Ходоровича зі становища головного начальника київської воєнної округи, а на його місце призначено полковника Оберучева, людину радикальних політичних поглядів і популярну серед російської лівої демократії. Закидано Ходоровичеви, що він тихий прихильник реакції, тримав при штабі округи багато реакційних офіцерів і не хотів гостро виступати проти чорної сотні. Не знати, скільки правди в сих обвинувачуваннях. В теперішніх обставинах, коли російські соціалісти й радикальне ставлення української справи мішають з реакцією, не важко попасти в реакціонери генералови, який не міг себе переробити в 24 години по образу й подобию п. Таска. Варто пригадати, що в раді військових депутатів сильно нападали на генерала Ходоровича за поблажливе відношення до справи сформування українського полку ім. Б. Хмельницького. Не виключене, що таке відношення генерала Ходоровича до справи творення українського війська було одною з причин його уступлення. Новий начальник київської воєнної округи, як се видно з його виступу на українським військовим зїзді та зі статі в „Кіевск-ій Мысли“ в справі творення україн-

ського війська, невороже ставить ся до української справи. Рада військових депутатів прийняла іменування Оберучева головним начальником округи дуже ентузіастично як свого товариша. Як зустріли його номінацію місцеві Українці, — відомостей не маємо. Згадати ще треба, що полковник Оберучев належить як звичайний член до українського військового товариства ім. Полуботка. Але мабуть більше задля політичного „годиться“ ніж з переконання.

Доповнення складу київської міської управи. На засіданню київської міської ради з дня 26 квітня ст. ст. доповнено склад міської управи 12 членами, які не будуть відповідати за ведення всіх справ ради, а займуть ся спеціально справою виборів до міської ради по новому виборчому закону. З Українців у склад нових членів управи увійшли між иншим А. Ніковський, К. Паламарчук, А. Васильчук і Т. Бусало.

Додаткові радні в київській міській раді. До київської міської ради увійшли додатково 10 радних, вибраних радою військових депутатів, проведених блоком російських і українських соціалістів против інших груп. З українських імен є два Марченки, прапорщик і простий салдат. Від ради робітничих депутатів вибрано аж 26 додаткових радних, головним чином російських соціалістів ріжного напрямку. З українських соціалістів попали сюди С. Драгоманів (с.-д.) і Ковалевський (с.-р.).

Усування священників. „Русское Слово“ з 3 мая н. ст. доносить з Києва, що на Україні зростає переслідування священників селянами. Селяне домагають ся усунування священників. В одній київській губернії усунуено вже більше ніж 60 священників.

Російська культура на Україні. „Русское Слово“ з 18 мая н. ст. доносить з Києва, що при дуже близькій участі проф. Яснопольского й інших громадянських поступових діячів утворив ся демократичний союз діячів російської культури на Україні. Сей союз спочуває ростови української культури, але уважає, що російська культура з огляду на багатство нагромаджених нею в краю цінностей є безумовно одною з головніших краєвих культур. Союз стоїть на точці рівноправности російської й української мови як місцевих краєвих мов України, однаково необхідних для її культурного розвитку.

Одеський Військовий Кіш. 26 квітня відбули ся в Одесі збори Одеської Української Військової Ради, в результаті котрих українські вояки зорганізували ся в товариство під вище поданою назвою. Діяльність т-ва розтягаєть ся на одеську військову округу, чорноморську флоту й румунський фронт. Центральним органом організації є „Одеська Українська Військова Рада“, яка складаєть ся з делегатів окремих військових частей і вибирає з себе Виконавчий Комітет. Головою Ради й Виконавчого Комітету вибрано д-ра І. Луценка. Т-во змагає між инших до українзації існуючих полків через ширення національної свідомости і єднання та поповнювання військових частей на території України українськими резервами (Нова Рада, ч. 29).

Українська Громада при штабі головнокомандуючого армії західного фронту. 27 квітня відбули ся перші загальні збори Штабної Громади салдатів і офіцерів Українців усіх відділів і команд, що входять в склад штабу західного фронту. Програма зборів така: 1) Завдання моменту, 2) статут Громади, 3) відносини до Фронтвої Громади і до мінської Української Громади, 4) вибір Ради. На голову вибрано П. Бугаїва, за товариша голови П. Кучменка, за секретаря М. Щура, за скарбничого І. Панка (Нова Рада, ч. 32, 6/19 мая).

На могилу Тараса Шевченка уладила 19 мая прогульку організація Українців середніх наукових заведень города Києва. „К. Мысль“ з 19 мая н. ст., доносячи про се, зазначає, що прогулька займе найбільше 3-х днів.

До справи українзації школи. Канівська земська управа послала міністрови народної освіти таку телеграму: Канівська земська управа на спільному засіданню з канівською

городською управою, обміркувавши постанову київських родительських комітетів щодо мови в школах на Україні від імени вибравшого їх народа, категорично протестує проти постанови про те, що середня школа на Україні повинна бути общеруською. При старому режимі справді думали, що право на середню освіту належить тільки жителям городів. Тепер народ вірить, що освіта на всіх ступнях буде доступною для широких народніх мас. Перехід з одної мови на другу при переході з низшої школи в середню геть підриває народні сподівання. Викладання від низшої до вищої школи повинно вестися на одній мові, в даному разі на українській. Голова земської управи Ю. Кистяковський, голова міської управи Прокіп Кліюпа, члени земської управи: Павло Дзюба, Олександр Будзько, Левко Науменко, Грицько Варава (Нова Рада, ч. 29, 3/16 мая).

Чернігівська сотня охотників. 24 квітня о 4-й год. дня вирушила в Київ перша чернігівська українська сотня, а звідти на позиції. Сотню сформував із охочих сотник Василь Паленко, що разом із оркестрою 5-ої варшавської гімназії провів її до пароходу. Коли салдати вийшли на чардак пароходу і стали під жовто-блакитним прапором, представник Української Громади В. Базилевич звернувся з привітом до салдатів, а ті прокричали „ура“ 1-й чернігівській сотні (Нова Рада ч. 32, 6/19 мая).

Побіда Українців на повітових земських зборах у Проскурові. „Кіевская Мысль“ з 10 мая н. ст. повідомляє з Проскурова: Відкрили ся перші повітові земські збори, доповнені численними демократичними елементами. Переважають селяне. На виборах управи пройшла повні українська ліста. Предсідателем вибрано д-ра Стаховського, членами — двох інтелігентів, п'яток селян і одного робітника.

Селянський зїзд у Василькові. „Кіевская Мысль“ з дня 8 мая н. ст. у телеграмі з Василькова доносить: Вчора у Василькові відбув ся зїзд селян васильківського повіту. Прибуло коло 500 делегатів. Предсідателем зїзду вибрано члена II-ої Державної Думи Г. Зубченка. На зїзді говорили головняв отей резолюції: 1. Вей удільні, державні, монастирські, церковні й приватні землі переходять до народу без викупу. 2. Земля й ліси, вигони, озера й води уважають ся власністю цілого народу. Купно, продажу й заставу землі має заборонити закон. 3. Користати з землі може той, хто оброблює її сам без наємної праці на основі трудової норми. Користування землею безплатне. Інваліди та їх родини також дістають землю, а надто інваліди дістають підмогу від держави. Остаточне рішення земельної справи належить до Установчих Зборів. Управильненням земельних відносин під теперішню хвилю і підготовленням земельної реформи повинні зайняти ся ради селянських депутатів. Умови на землю після 1 марта признають ся неважними.

Що торкаєть ся форми правління, зїзд постановив добивати ся для Росії федеративно-демократичної республіки й територіально-національної автономії України. Що торкаєть ся школи, признано, що кожда нація має право на свою національну автономну школу. Наука для всіх обовязкова й безплатна. Поробити заходи, щоб від осени 1917 р. заведено у всіх школах України виклади української мови, а в школах, одержуваних засобами Українців, виклади мають бути тільки в українській мові. Церковно-приходські школи переходять під управу міністерства народної освіти. Висловлено бажання, щоб богослуження й проповіді на Україні відбували ся в українській мові. Постановлено зорганізувати раду селянських депутатів і прилучити ся до загально-російського селянського союзу.

Новий університет на Україні. Міністер народної освіти Мануїлов предложив правительству проєкт основання університету в Ростові над Доном з початком найближшого шкільного року. Перенесений до Ростова університет з Варшави касуєть ся. Професори й урядники бувшого варшавського університету переносять ся на ті самі посади до нового університету в Ростові.

Нова одеська повітова земська управа складається з председателя інженера Бутенка та членів Токаревського, Бойка, Полянського й німця Пфафа.

Перший виборний архиєрей. На чернігівським єпархіяльним з'їзді вибрано чернігівським єпископом стародубського вікарія Пахомія, переслідуваного бувшим чернігівським єпископом Василієм.

Заборона земельних умов. „Рѣчь“ з 23 мая н. ст. пише, що тимчасове правительство постановило порішити зорганізованій нараді в справі земельних комітетів під председательством А. Поснікова обговорення питання в справі заборони земельних умов. Нарада А. Поснікова присвятила згаданим питанням 4 засідання, причім виявилися тут різниці, які довели до таких трьох думок: 1) заборонити всі земельні умови; 2) заявити, що всі умови, заключені від 1 мая 1917 р., можуть признати Установчі Збори недійсними, і 3) заявити, що всі земельні умови повинні відбутися не інакше, як дозволом утворюваних губернських земельних комітетів. Новий міністер рільництва В. Чернов, як тільки обняв свою теку, обговорив сю справу при участі члена наради А. Поснікова. В. Чернов предложив такий проєкт: Щоб зберегти ненарушеним земельний стан до часу скликання Установчих Зборів, які одинокі можуть порішити остаточно та справедливо земельне питання, і щоб запобігти умовам всякого роду, які можуть зменшити той земельний стан, який був до 1 марта с. р., або можуть перешкодити його використанню, треба постановити, що: довершені від 1 марта 1917 р. всякого роду акти про установа або перехід права власности, застави, або інших річєвих прав на позагородські землі сільсько-господарського характеру не можуть бути основою установлення для тих земель якихсь виїмків і привилеїє при порішенню земельної справи.

День українського національного фонду в Москві. „Русское Слово“ з 23 мая н. ст. доносить, що попереднього дня в день всеросійського збору в користь українського національного фонду московське українське організаційне бюро уладило в театрі Струйського виставу-концерт в користь фонду. По другім акті штуки Грінченка „Нахмарило“ представники організаційного бюро завзивали до жертв в користь фонду, який піде на потреби Українців при автономнім ладі України. По закінченню штуки та в антрактах виступали Українці-артисти інших московських театрів. На закінченню виставлено апотеозу „Відродженню України“. Театр був виповнений по береги, не зважаючи на погану погоду. Пропоновано перед початком вистави відбутися віче на Серпухівській площі, але з огляду на непогоду справу відложено.

Провокатори. В Полтаві, як доносять „Новій Раді“ (ч. 29), при розгляді документів губернської жандармської управи слідча комісія викрила таких провокаторів: Іволгин Петро, прізвище „Російський“; Пасько Степан, прізвище „Парфенов“; Яновський Георгій, прізвище „Князев“; Долгушін Тимофій, прізвище „Гапонов“; Сіндер Ізраїль, прізвище „Ізраїлев“. До сього списку треба додати, що в полтавських українських революційних кругах давно вже (ще в 1906 р.) підозрівано п. Яновського, на якого не було потрібних доказів; тепер виявилось, що сї підозріння були на жаль справедливі. Яновський, що був тоді співробітником „Полтавщини“, міг багато чого знати про українські революційні справи, бо в домі його сестри Олександри Ів. Кохановської до деякої міри була штаб-квартира українських соціалдемократів.

Плебїсцит уніятів. „Рѣчь“ з 17 мая н. ст. подає телеграму П. Т. А. з Житомира: В звязі з дозволом уніятському митрополитови гр. Шептицькому уладити плебїсцит уніятів для вияснення випадків насильного прилучення уніятів до православя в місцевих часописах надруковано ряд вісток про насильну діяльність архиєп. Евлогія в сїм напрямі. Один з очевидців сих насильних поступків, уніятський священник, між иншим пише: „Плакали десятки уніятських священників, кинених заходами архиєп. Евлогія по різних місцевостях

Росії в тюрми тільки за сей один злочин, що не бажали перейти на православє. Плакали сотки уніятських дітей, вивезених майже масово, у Петрограді, де в Ісааківським соборі довершено над ними чину прилучення до православя, а також в Бердянську, куди архиєп. Евлогій кілька разів їздив особисто потїшати „відірваних від батьківської опіки дітей і заявити їм, що вони від сьогодня вже не єретики“, плакала також більша частина галицького народу, бачучи глум над християнською любовю, допусканий людиною, котра називала себе представником Христа, сілю землі“.

✓ **З Ушиці.** „Кіевская Мысль“ з 16 мая н. ст. доносить, що 12 мая н. ст. ушицьке земське зібрання вибрало новий склад земської управи. Проїшла ліста Українців-демократів: председатель управи др. Орловський, члени управи Наглій, учитель Снитцарь, селянин Підлісний, а від Поляків Краковский.

✓ **Полонені на український національний фонд.** Часопись полонених Українців у Фрайштадті „Розвага“, передрукувавши відозву київської Укр. Центральної Ради в справі національного фонду та зазначивши, що за два дні Зелених Свят зібрані полонені між собою на сей фонд 338 кор. 10 сот., пише таке: „Хочеться вірити, що полонені Українці й инших таборів і різних робітничих команд також не зостануться байдужними й негайно-ж відгукнуться на заклик рідних братів з України, влаштують і поміж собою збір вільних датків на фонд. Зібрані гроші можна пересилати на адресу Головної Української Ради у Фрайштатдський табір або до С. В. У. у Відень. Всі датки на національний фонд будуть переслані на зазначену в заклику адресу до Києва при найпершій же нагоді. Жертуйте-ж, дорогі товариші, вірні сини України, хто скільки може. Найменша жертва (від одного сотика) має своє значіння. Із сотиків складають ся корони, десятки, сотні й тисячі корон. Окрім того наші датки є по-кажчиком для всіх громадян Вільної України, як полонені Українці пильно стежать за всім тим, що зараз діється в рідній їм стороні, і як близько беруть вони до серця її інтереси. Будьмо-ж вірними й щирими синами Рідного Краю! Виконаймо, товариші, наш громадський обовязок, як того вимагає від нас гідність людини й розуміння тих великих завдань, які саме життя поставило перед нами в сю велику історичну добу. Даваймо на національний фонд усі! Хай не буде ніодного полоненого Українця, який би відмовився взяти участь у збиранню жертв!“

✓ **Видавнича справа в таборі полонених у Фрайштадті.** В останнім (77) числі „Розваги“ знаходимо цікаву статтю про видавничу й просвітну діяльність української організації полонених у Фрайштадті, з якої подаємо такі фактичні відомости: Крім щотижневої газети „Розвага“ таборове видавничє т-во видало 2.400 примірників календаря „Розвага“ на 1916 і 17 рр. — великої памяткової книжки в 340 стор. друку, все праці полонених Українців. Ще видало брошуру „Дві казки“ в 1000 примірників, друкувалися національні гимни, відозви, листи, картки, найрізніші оповістки, театральні афіші, квіти й т. д.. Від 1 серпня м. р. по нинішній день відправлено на роботи до 25.000 пакетів. Коли порохувати в середньому по чотирі примірники в кожнім, а до сього прикласти тисячі різних брошур, між якими попадалися й такі солідні книжки, як „Ілюстрована історія України“ М. Грушевського, М. Аркаса, повний „Кобзарь“, томи „Руської письменности“, майже дві третини всіх календарів „Розвага“, половина брошур „Дві казки“, — то вийде кольосальна цифра вже й без того, що сотні, тисячі розійшлися без ніяких записей. Нині маємо понад 600 різних робітничих команд, які правильно одержують нашу газету, а коли рахувати робітничі команди як одиниці, в яких працює по 20—40—50 душ, число читачів знову збільшиться майже в 10 разів, себто, що газету читає понад 6000 людей. Матеріальні засоби для газети спочатку складав С. В. У., далі таборова кооперативна „Власна Поміч“ і добровільні датки. Від 1 серпня м. р. по 1 травня с. р. на підмогу газети вплинуло 2.614 кор. 70 сот., видатків було за сей час 2.528 кор.

25 с. Дійсних членів, що приймали участь у видавничій роботі за вес час існування газети, перебуло понад 80 людей, полишаючи на боці надписувачів із робіт, — зараз маємо в т-ві 42 члени крім тих, що виїхали на роботи й уважають ся на відсутці... В газеті на протязі всього часу взяло участь: учителів 20, агрономів 1, артистів 1, учнів гімназій 1, студентів 1, семинаристів 1, учнів сільсько-господарських шкіл 1, кооператорів 1, земців 1, бухгалтерів 3, конторщиків 5, писарів 9, купців 2, хліборобів 20, робітників 6, різних професій 8 — разом 82. За два роки видруковано 126 тисяч примірників газети.

3 старого і нового. Виривки з російського тексту „Книги битія“, про яку говорить ся у статі проф. М. Грушевського в попереднім числі, оголосив друком у „Русск-ім Богатств-і“ **В. Семеvський**, а не Семеновський, як стояло у попереднім числі наслідком переоченої друкарської помилки.

В руках кожного Українця повинно найти ся
дешеве виданне Союзу визволення України:

Володимир Дорошенко

УКРАЇНСТВО В РОСІЇ.

Новіші часи. З численними портретами, між иншим діячів, що відіграють найживішу роль в теперішнім українським русі.

Стор. 116.

Ціна К 1.20.

По представленню початків українського відродження, сорокових років з славним Кирило-Методієвським брацтвом, 50, 60, 70 і 80 рр. з діяльністю Драгоманова автор можливо повно оповідає про оживленне українського руху перед першою революцією, здобутки першої революції й реакцію, дотягаючи своє оповіданне до воєнного часу включно.

Бібліографія.

Українські часописі. 1) „Нова Рада“. Виходить від 25 марта що дня. Редактор А. Ніковський. Видає „Т-во для підмоги літературі, науці й штуці“, Київ, В. Володимирська, 42. Місячно 1 р. 60 к., на 3 м. — 4 р. 60 к., до кінця року від 1 мая 11 р. 20 к.

2) „Робітнича Газета“. Центральний орган У.С.Д. Р. П. Редактор В. Винниченко. Виходить що дня від 30 марта. Київ, Пушкинська, 4, а контора: Прорізна, 5, пом. 10. На місяць 1 р. 50 к., на 3 м. — 4 р., до кінця року 11 р.

3) „Народня Воля“. Від 30 квітня що дня. Редактор М. Ковалевський. Київ, Хрещатик, 27. До кінця року 8 рб., на 3 м. — 3 р., на місяць 1 р.

4) „Літ.-Наука Вістник“. Місячник. До кінця року 10 р. Київ, Велика Підвальна, 36, пом. 8. (Перші шість книжок вийшли під назвою „Промінь“, на котрі передплатники „Вістника“ доплачують 1 р. 20 к., а цілорічні передплатн. „Проміня“ дістають „Л.-Н. В. з доплатою 8 р.)

5) „Шлях“. Місячник. Ред.-вид. Хв. Коломийченко. Москва, Мал. Ординка, 34, пом. 5. На рік 10 р., на 1 м. 1 р.

6) „Київська Земська Газета“. Вид. київське губ. земство. Редакція—член управи В. Прокопович і завід. ред. Б. Дорошкевич. Київ, В. Володимирська, 32, губ. земська управа. Ціна окремого числа 25 коп.

7) „Вісти Київського Губерніального Виконавчого Комітету“. При губерньським комісарі тимчасового уряду.

8) „Комашня“. Вид. київський Союз установ дрібного кредиту. Редагує Ф. Матушевський. Виходить що тижня. Київ, Інститутська, 3, „Союзбанк“. Ціна 3 р. на рік.

9) „Театральні Вісти“. Орган „Українського Театрального Організаційного Комітету“. Вих. що тижня. Київ, М. Благовіщенська, 34, пом. 19. На чверть року 1 р. 50 к., на провінцію 2 р. 50 к.

10) „Стерно“. Вістник київського українського студентства. Київ, Педагогічний Музей. Ціна окр. числа 15 к.

11) „Боротьба“. Орган Центрального Комітету української партії соц. рев. Раз на тиждень. Київ, Львівська, 10. Ціна на 1 м. 1 р., до кінця року 3 р. 50 к.

12) „Рідне Слово“. Видає харківський Український Організаційний Комітет. Харків, Соборний пер., Третє Товариство дрібного кредиту. До кінця року 3 р. 50 к.

13) „Каменярь“. Орган учнів середніх шкіл міста Київ. Київ, Фундуклеївська, 55, пом. 2. До кінця року 4 р., на 3 м. — 2 р. 25 к., 1 м. — 60 к.

14) „Вістник Т-ва «Просвіта» у Катеринославі“. Катеринослав, Поліцейська, д. Мізко, книгарня „Слово“. До кінця року 3 р., на 3 м. 1 р.

15) „Українське Слово“. Видає одеський Український Керівничий Комітет. Ред. В. Чеховський. На 3 м. 1 р. 20 к., на 1 м. — 40 к., окреме число 10 к. Одеса, Соборна площа, 2, пом. 9.

16) „Народні Бажаання“. Видає Голопільський Відділ Союзу Подільських Українців. Ред. Д. Зосимата. На рік 3 р., на пів року 1 р. 80 к. Ольгополь, Под. губ.

17) „Жіночий Вістник“. Орган „Українського Жіночого Союзу“. Київ, Фундуклеївська, 61, пом. 1.

18) „Звенигородська Зоря“. Вих. що дня від 1 мая. До кінця року 10 р., на 6 м. — 7 р. 75 к., на 3 м. — 4 р. Видає звенигородська земська управа. Ред. Г. Пищаленко, тов. голови управи. Звенигородка на Київщині.

19) „Наше Життя“.

Нові українські книжки. Крижановський, Автономія України і всеросійські Установчі Збори. (Щодо нашої тактики). Ц. 12 к.

С. Черкасенко, „Вони перемогли“. Оповідання. Вид. „Українсько-руської Видавничої Спілки“. Київ 1917, стор. 231, ц. 2 р.

Видання Т-ва „Вернигора“ у Києві.

Політично-агітаційна секція:

1. М. Возняк, Наша рідна мова, ц. 10 к.
2. І. Раковський, Расовість Українців, ст. 9, ц. 10 к.
3. Л. Цегельський, Історія Української Держави і боротьби за її відбудовання, ц. 8 к.
4. О. Маковей, Подорож до Києва, ц. 25 к.
5. В. Пачовський, Гетьман Дорошенко, ц. 8 коп.
6. Мученик за волю України гетьман Павло Полуботок, ц. 10 к.
7. О. Островський, Зруйнування Батурина. Істор. опов., ц. 20 к.

В друку:

8. Опис рідного краю (географія України).
9. Історія українського народу.
10. Др. І. Крипякевич, Українське військо.
11. І. Франчук, Як воювали Запорозжці.
12. Що таке загальне, рівне й безпосереднє виборче право.
13. Що таке Установчі Збори.
14. Про автономію та федерацію.
15. О. Островський, Берестечко (істор. опов.).
16. О. Кобилянська, Юда.
17. Поезія війни.

Статут Українського Військового клубу в Тернополі. Тернопіль, 1917.

Бібліотека Полоненого. Серія перша:

Взірці української літератури в російським перекладі. Іванъ Франко. Моисей. З передм. й портр. автора. Ц. 1 К. О. Кобець. П'єси п'янічника. Ціна 20 с. з пересилкою 25 с.

Тимже накладом вийшли портрети В. Винниченка, Б. Грінченка, М. Грушевського, М. Драгоманова, О. Кобця, Ольги Кобилянської, М. Коцюбинського, Ів. Нечуя-Левіцького, В. Стефанька, Лесі Українки, Ів. Франка і Т. Шевченка. **12 карток-портретів 1 кор. 20 сот.**

Замовляти на адресу: P. Djatlow, Josefstädterstr. 79, 14; Wien.

Зміст: М. Троцький. Про земельну справу в Росії. — Український військовий з'їзд. — Др. М. Лозинський. Життя і діяльність Івана Франка. (Києць). — Гнат Житецький. Памяти М. Костомарова. — Конференція українського студентства. — Ухвали київського губерньського селянського з'їзду. — До справи О. Степанька. — Конфлікт між Українцями й Росіянами на київським окружнім з'їзді робітничих і салдатських депутатів. — Митрополит Андрій Шептицький в Росії. — Стан російських фінансів. — Вісти. — Бібліографія.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарні Адольфа Гольдцвагена у Відні.